

Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

Լ Ր Ա Գ Ի Ր

ՊՐԱՎԻԼԱՆԻ ԿՐԻՍՏՈՍԻԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ		ՀԱՍՏԻ	
Գումարներ ու	Պարտքեր	50 Դրոշ	ՍՄԲԱՏ ԴԱԻԹԵԱՆ
	Պարտքեր	30	ՏՆՕՐԷՆ ԲԻԻՐԱԿՆԻ
	Ծախսեր	15	Գաղափեր խան, Պահկե գաբու, և Պալիս
Օտար երկիրներ	12 Ծրան		

ԲԱՅՈՒԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Բ. Շրջանի (1899)

« ԲԻԻՐԱԿՆ » ԼՐԱԳՐԻ

« Բիւրակն » ը աղագրական, լեզուաբանական - բանասիրական, գրական, ազգային ու քաղաքական լրագիր մ'է :

Կը հրատարակուի առայժմ իբրեւ շաբաթաթերթ :

Աշխատակիցներն են նոր գրական զըպրոցի ամենէն համակրելի գէմքերը՝ մեծ մասամբ գաւառացի՝ որոնք կը մշակեն զուտ տոհմային Գաւառական գրականութիւնը, Անգիր գորութիւնը՝ պրոպանդիստ, ուսումնասիրելով ժողովրդին ծոցին մէջ թաքուն մնացած դանձերը՝ աւանդութիւն, չէքեաթ, առած, առակ, երգ, պարերգ, սիրերգ, սովորութիւններ, նախապաշարունակներ եւայլն, վերջապէս ինչ որ կ'ընդգրկէ «Ազգագրութիւն» կոչուած գիտութիւնը որ պարբերաբար բացատրուած է «Բիւրակնի» մէջ :

Բիւրակն կը մշակէ նաեւ դպրոցական մատենագրութիւնը, և գրական ու կենսադրական, ուսումնասիրութիւններ,

ընկերային, իմաստասիրական, տնտեսական, գեղարուեստական եւ այլ նիւթեր : Ունի գրախօսական-մատենագրական վիպական և օտար մատենագրութեան բաժիններ, որչափ որ կը ներեն իր — առայժմ անձուկ — էջերը :

Կը պարունակէ շաբաթական Ազգային, Ներքին եւ Քաղաքական կարեւոր լուրերը, հետաքրքրական ու շահեկան եւ զեւրթիւնները՝ հակիրճ ու ամփոփ բայց լի եւ ամբողջ :

« Բիւրակն » Տաճկահայոց մէջ միակ Հանդէսն է որ մասնաւորապէս կը մշակէ սոյն նիւթերը :

« Բիւրակն » Աղդ. Հանդէսներու մէջ ամենէն աւելի տարածուածն է, մասնաւոր դաւառային ժողովուրդին մէջ :

« Բիւրակն » պատկերն է նաեւ Հայ գրականութեան :

« Բիւրակն »-ի աշխատակիցներն որոնք թերթին յաջողութեան ու զարգացման կը նստաստեն, շահակցութեան իրաւունք ունին անոր վրայ :

« Բիւրակն » կը հրատարակուի Դաւթեան Գործակալութեան կողմէ : Թէ՛ մէկուն եւ թէ՛ միւսին յարատեւութիւնն ապահովուած է :

Բիւրակնի կողմէ կը ստորագրէ միայն

ՈՄԲԱՏ ԴԱԽԹԵԱՆ որուն պէտք է ուղղել թերթին վերաբերեալ նամակ, յօդուած, բաժանորդագին եւայլ ամէն ինչ:

Բիւրակնի նոր շրջանին համար այժմէն կարելի է բաժանորդագրուիլ ԿԱՆՆԻԿ զրկելով տարեկան կամ վեցամսեայ, բաժանորդագինը: Կանխիկի դրութիւնը առաջիկային համար բացառութիւն չի պիտի ունենայ:

Մեր Մեծ. գործակալներէն կը խնդրենք որ այս պայմանը ճշդիւ եւ անյեղլի կերպով գործադրել հաճին:

Բաժանորդագինը պէտք է վճարել կամ մեր գաւառական Գործակալներուն եւ կամ ուղղակի Բիւրակնի Տնօրէնութեան զրկել թղթատարով կամ փոխանակագրով:

Օսմ. փոստայի փուլ կ'ընդունուի մէծիւր 10 զրշ.ի հաշուով: Տարեկան բաժանորդագին 50 զրշ.ի փոխարէն պէտք է զրկել 50 հատ 1 զրշ.նոց փուլ, եւ վեցամսեայ բաժանորդագին 30 զրշ.ի տեղ պէտք է զրկել 30 հատ փոստայի փուլ (եւ ոչ թէ 25 փուլ կամ 25 զրշ.):

Կարեւոր կարգադրութիւնները փութացնելու համար, կը խնդրենք որ իրենց բաժանորդագրութիւնը շարունակել ուղղորդենք եւ նոր բաժանորդները հաճին անյապաղ վճարել իրենց պարտքը:

* * *

Մ Ե Ր Խ Ո Ս Տ Ո Ւ Մ Ն Ե Ր Ը

Բիւրակնի Ե. Թիւին մէջ, ուր պարզուած էր թերթին ծրագիրը, մենք քանի մը յայտարարութիւններ ըրած էինք, որոնցմէ հետեւեցնելով՝ ու չիմ' ընթերցողներու նկատողութեան կ'ենթարկենք սա կէտերը.

1. «Ինչ որ խոստանանք պիտի կրնանք կատարել», որովհետեւ մինչեւ մենք վստահ չըլլանք, խոստում չենք ըներ:

2. «Շահու համար և առանց նպատակի չէ որ ձեռնարկած ենք հրատարակել Բիւրակնը, և համոզ

ուած ենք թէ օգտակար բան մ'է մեր ըրածը, քանի որ ազգ. դաստիարակութեան նպաստել կը ձգտի:

3. «Բիւրակնի հրատարակութիւնը նիւքապես ապահովուած է»: Ս. Դաւթեան Գործակալութիւնը, բացի այդ նիւթական ապահովութենէն, իբր բարոյական դրամագլուխ, իբր անսպառելի գանձ, իր եօթնամեայ յարատեւութիւնը և ուղղամիտ գործունէութիւնը յենարան ըրած է այս կարեւոր և հանրօգուտ ձեռնարկին:

4. «Եթէ երբէք մեր կամքէն անկախ պատճառով մը Բիւրակնը առժամապէս դադրի, մեր բաժանորդները բան մը չեն կորսնցներ, քանի որ բաժանորդագրութիւնը թիւի վրայ է և ընկալագիրները թիւի վրայ կը տրուին»:

Կ'ուզէինք առաւելապէս այս կէտը շեշտելով՝ ըսել թէ իրօք Բիւրակնի Հրատարակիչը մեր մէջ սովորական չեղող հաստատամտութիւն ու կորով ցոյց տուաւ, շարունակելով Բիւրակնի հրատարակութիւնը շատ ձախող ու դժօրատեհ պարագաներու մէջ անգամ: Եւ հո՞ս է ահա որ երեւան կուգայ զոհողութեան և խոստմնապահութեան ամենէն փայլուն ապացոյցը: Ուրիշ որ և իցէ մէկը, այդ աննպաստ պարագաներուն առջեւ, պիտի ընկճէր ու վհատէր: Բայց, այնպէս չըրաւ Բիւրակնի Տնօրէնը: Նիւթական զոհողութեամբ ու յարատեւութեան ոգիով գնեց ու փրկեց թերթին բարոյական վարկը ցոյց տալու համար թէ իր պարտականութիւնը, յանձնառութիւնը և հանրութեան առջեւ ստանձնած պատասխանատուութիւնը թեթեւօրէն չըմբռնէր:

Եւ ահա այսօր որ թերթին Բ.

չըջան՝ մտնեցած է . ցարդ լոյս տեսած 42 թիւերն ի ձեռին⁽¹⁾, ուրախ ենք յայտարարել թէ մեր խոստումները կրցած ենք կատարել և թէ աւելին իսկ պիտի ընէինք մեր թերթը հանրութեան սիրելի ընելու համար, եթէ վրայ հասած չըլլար անակնկալ ու ցաւալի դիպուածը, որով Բիւրակն Տնօրէնը չստիպուէր ճիշդ ութ ամիս գործէ դադարելու, և հեռաւոր անկիւն մը սպասելու Արդարութեան Զայնին:

Այդ փրկարար ու աւետաւոր ձայնը վերջապէս հասաւ և շնորհիւ կայսերական կառավարութեան Արդարադատ Ատեաններուն, իր անմեղութիւնը հռչակուելով՝ Ս. Դաւթեան Պոլիս վերադարձաւ իր գործերուն ղեկը ստանձնելու, մինչ նոյն այն Արդարութեան Զայնը պաշտօնանկ կ'ընէր ու դատի կ'ենթարկէր զեղծ ու չարամիտ պաշտօնեաները:

* *

Առաջիկային համար, մեծ մեծ խոստումներ չենք ըներ Բիւրակն պիտի շարունակուի նոյն ծրագրով ու ոգիով, նոյն ուղղութեամբ ու նոյն պայմաններով, նոյն աշխատա-

կիցներով ու նոյն գործակալներով:

Կը կրկնենք թէ այս թերթին գործակցողները անոր շահակից ալ են: Բիւրակն, հայ լրագրութեան մէջ, առաջնն ու միակն է որ այս սկզբունքին կը հետեւի:

Պիտի աշխատինք օր օրի աւելի լաւ ընել, աւելի խնամել, շահեկան ու օգտակար ընծայել Բիւրակնը:

Բ. չըջանին սկիզբէն ամէն մէկ թերթ կողք պիտի ունենայ որուն վրայ պիտի երեւան կարեւոր և հանրօգուտ ազգեր, ծանուցումներ, յայտարարութիւններ, եւ այլն: ⁽¹⁾

Խոստացած ենք (և կը յուսանք առաջիկային գործադրել) նաև նրբութիւններ տալ մեր բաժանորդներուն՝ ձայնագրուած երգեր, վիճաւոր պատկերներ և թերթին մարմնէն անջատ նորավէպներ, եւ այլն:

Քաղցր պարտք մ'է մեզի շնորհակալութիւն յայտնել ամէն անոնց որ Բիւրակնի այս չըջանին մէջ սատարեցին անոր՝ խմբագրական աշխատակցութեամբ կամ՝ ընթերցողներ ու բաժանորդներ գտնելով:

Առաջիկային համար ալ վստահ ենք թէ՛ իրենց աշակցութեան և թէ՛ հանրային քաջալերութեան վրայ, և յաջողութեան յոյս ունինք:

ՂԱՐՁՈՒԹԻՒՆ ԱՅԻՆՈՒՄ

⁽¹⁾ Այս տարուան ընթացքին մէջ 7 շաբաթ (այն է ֓ետր. 26 — Ապրիլ 9) կարելի չէ եղած Բիւրակնը հրատարակել:

Ահա այդ 7 թիւերը վճարելու համար է որ սկսած ենք մերթ ընդ մերթ զոյգ թիւեր տալ, մինչև որ տարեկան բաժանորդները ճիշդ 52 թիւ, այսինքն ամբողջ մէկ տարուան մէջ, 832 էջէ բաղկացեալ հատոր մը ստացած ըլլան:

Եւ, եթէ միջոցները ներքին, առաջիկայ տարի, պիտի ընդարձակենք Բիւրակնը՝ միշտ անայլայլ պահելով 52 թիւի հաշիւը:

⁽¹⁾ Բիւրակնը ամենէն աւելի տարածուած Հանգէսն ըլլալով՝ կը հրաւիրենք գործի եւ առեւտուրի տէրերը որ փութան հիմակուելնէ իրենց ծանուցումները տալ՝ ինչ որ իրենց համար յոյժ շահաւոր պիտի ըլլայ թէ՛ Պոլսոյ եւ թէ՛ գաւառներու մէջ ծանօթացնելու եւ ընդարձակելու իրենց գործը:

ՀԵՏԱԶՕՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՐԱԶԴԱՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ՏԱՐԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՈՒ

ՅԱԳՈՒՄԸ

(Շար. «Բիւրակն»ի 35 բուկն)

Այս արմատական երեք տարրերէն իւրաքանչիւրն ունի բնորոշ նշանակութիւն մը. ինչ որ ալ ըլլայ իրենց պաշտօնը, բոլոր ձեւերն որոնց արմատական տարրը ս է, կը վերաբերի Ա. դէմքին, որոնց որ դ է՝ Բ. դէմքին ու Գ. դէմքին: Այս, այդ ու այն ճշտութեամբ պիտի թարգմանուին Հատ. hic, iste ու ille, բայց լատիններէն կրկնակներու մէջ չկայ երբեք դէմք որոշող մը, isը բոլորովին անկախ է միւս երեք ցուցականներէն որոնց դասը կը մտնէ յարաբերականով մը որ իբր լրացուցիչ կը դրուի. հմմտ. գ. օրինակ. մակբայներ կազմելու համար ibi, inde, eo ու ubi, unde, quod, hic, istuc, hinc, istinc, illinc ու huc, istuc, illuc, hinc, istinc, illinc, ու huc, istuc, illuc որոնց դիմացը հայերէնի մէջ կը գործածուի կրկնակը սա, դա, նա, ցցուցած անձին համեմատ(*): Նոյնը

(*) Ընթերցողներու դիւրութեան համար ստորեւ կը նշանակենք Հատ. Տեղական մակբայներու համաձայնութիւնը:

1. Դադարում նշանակող՝ ո՛ւր հարցմամբ

hic Ա. դէմքի

istic Բ. »

illic Գ. »

ibi այս տեղումնք

2. Շարժում նշանակող՝ ո՛ւր հարցմամբ

huc Ա. դէմքի

istuc, isto Բ. »

illuc, illo Գ. »

eo այս տեղումնք

3. Ուրկէ՞ հարցմամբ

hinc Ա. դէմք

istinc Բ. »

նոյնացած ածականին կամ դերանունին համար ալ, լատիններէնը միայն idem (նոյն) ունի, հայերէնը՝ սոյն, դոյն, նոյն. վերջապէս հայերէնն ունի երեք դիմորոշ յօդ, ս, դ, ն որոնց դիմացը լատիններէնը համազօր չունի: Անձի համեմատ ցուցականներու զանազանութիւնը բացորոշ է լատիններէնի՝ մանաւանդ կատակերգութեան մէջ: Ինչպէս կը տեսնուի, անհամեմատ գերազանց է լատիններէնը հայերէնէն: Նաեւ ածականները, դերանուններն ու մակբայներն երեք արմատական տարրերով ձեւուած՝ սահմանափակուած դրութիւն մը կը կազմեն. անոնց կազմակերպիչ նախատիպներն ոչ մէկ կողմէ կ'երեւան լեզուին մէջ, նոյն խտապահանջ հոլովմունքը բոլոր ձեւերու մէջ՝ չհաշուելով ձայնաշրջօրէն յառաջ եկած զարտուղութիւնները:

Հայերէնն իր քերականական սեռը կորսնցուցած է. ցուցականներով քոշուած անձերու ճշտութիւնը կերպով մը փոխանակուած է: Հոն, ուր սերիչ լեզուներ արական, իգական, չեզոք գէմդէմի կը հանեն, հայերէնն անփոփոխալ, Բ. Ե. Գ. դէմքերը մասնանիչ կ'ընէ: Այսպիսի պարագային, ուր սեռի զանազանութիւնէն յատկութիւն յառաջ կուգայ, դէմքերու զանազանութիւնը չի կրնար ու եւ է սովորութիւն մը դառնալ կամ հակադարձօրէն. բայց «յընդհանուրն» երկու կերպն ալ կը գահացնէ նոյն հարկն օրոշելու թէ մէջ բերուած ցուցական մը ո՛ր գոյականին կը վերաբերի: Այսպէս, դէմքերու զանազանութիւնն ինչ ծառայութիւն որ կը մատուցանէ աշխարհիկ բարբառին՝ նոյնը

illinc Գ. »

inde այս տեղերէն

4. Ո՞ր կողմէ հարցմամբ

huc Ա. դէմքի

istuc Բ. »

illuc Գ. »

ea այս կողմերէն

Գ. Բ.

չ'ընեն դրաւորին, ու գրականութեան մէջ հազիւ կ'ընդնշմարտին աշխարհիկ լեզուի յստակութիւնը, ճշտութիւնն ու կենդանականութիւնը զոր կը շնորհէ Անճնական ցուցականներու գործածութիւնը:

Ս ու Ն ի ստուգաբանութիւնը քաջա-
յայտ է: Ս ն հմմտ. ն. Սլ. si. լիտ.
bis, ալբ. si, փոիւգերէն սիսուհ, կոտ.
hi, Հ. իրլ. ce, լատ. cis, յունարէն
Սի'մէ'րոն(*) ատտիկերէն սիմերոն, բոլոր
այս բառերը կը ցուցնեն խօսողին ա-
մէնէն մօտ առարկան, ինչ որ չատ լաւ
կերպով կը համաձայնի հայերէնի ար-
մատին, միայն յունարէն ե'ի ռեի տար-
բեր նշանակութիւն մը, եւ որ խնդրա-
կան է. հետեւապէս բառերու այս ըն-
տանիքը մօտեցնելու համար, գուցէ
երկար ատեն նշանակութեան տարբե-
րութիւնը չմեկնուի: Ն ն հմմտ. ն. սլ.
onā, լա. ans. փոիւգերէն եհի, կոտ.
jains, յուն. եհի, «Երրորդ օր» (հմմտ.
մասնաւորապէս. Solmsen, K. Z. Լա.
472 ու յաջորդ, եւ P. Persson, J. F.
Բ. 119 ու յաջորդները): Բոլոր այս բա-
ռերը խօսողին հուսկ հեռու առարկան
կը ցուցնեն, ինչպէս հայերէն ց, անա
«տէմը» զոր յաճախ կը դնեն հնդերանա-
կան քանի մը ձեւերու վրայ աղերս չու-
նի հոս, որովհետեւ այս ձեւերը առնը-
ւած են իբր նմանութիւն կամ խանգա-
թում հնդերանեան անա ձայնին այ-
սինքն a որ կը ցուցնէ ինչ որ մօտ է:
Ինչպէս կը տեսնուի, u ու ց արմատա-
կանները կը համապատասխանեն ճշտու
անոնց որ լիտ-սլաւերէն կը նշանակեն
ամէն մօտ ու հուսկ հեռու առարկան.
հալոռակը չեն կազմեր հնդերանեան ցու-
ցականներէն եւ ոչ մէկը, ասոնց մէջ ա-
մէնէն մօտ առարկան կը նշանակուի a
արմատականով, սանսկրիտերէն ayan,
սեռ. asya, որ կը համապատասխանէ
լատ. կրկնակ isին, հայց. eum (խալական
ու կեղատական աղերսը հմմտ. R. von

[*] Ընթերցողներու դիւրութեան համար
յունարէնները հայ տառերով նշանակեցինք:
Մ. Թ.

Plata, gramm. des osk. — umbr.
dial, Բ. 112 ու յաջորդ. Thurneysen,
K. Z. Լե. 198 ու յաջորդ), հուսկ հե-
ռու առարկան կը ցուցուի արմատական
u ու չ հայց. Հ. պրսկ. avam, սանսկր-
իտերէն amum որ կը գտնուի սլաւե-
րէնի մէջ ovā ձեւով, ինչպէս նաեւ ի-
րենց մասնիկներուն մէջ, սանսկ. ā, յուն.
աւ': Հնդերոպական հուսկ հեռու առար-
կան ցուցնող արմատն l-է (Roswo-
dowski, J. P. Գ. 264 ու յաջորդնե-
րը). Questionas grammaticae, Կրակո-
վիոյ Ակադէմիայի Rusprawy ԺԵ. 389
ու յաջորդները): Շահեկան է յիշել թէ
հոս հայերէնը կը մօտենայ լիտ-սլաւե-
ականին ու կը հեռանայ հնդերանեանէն:

Հնդերոպական մօտ ու հուսկ հեռու
առարկան որոշող ցուցականները ա ու գ
դէմք ցուցականներու փոխելու համար,
հարկ էր որ ուրիշ ցուցական մը Բ.
դէմք ցուցականի մը միջնորդական դերը
կատարէր. արմատական դ կատարեց
զայն: Անկարելի է խնդրի ասկէ ձգել
Հիւսլամանի հետ (Arm. gr. Ա. 437) ա-
նոր մերձեցումը սանսկ. ta', յուն. to',
հին սլ. to - եւայլն ձեւերուն, նշանա-
կութիւնը քիչ մ'ազօտ սլ ընդհանուր
*to բաւական աղէկ յարմարեցած է այս
մասնականութեան (1). (հմմտ. սանս. ա-
ծանցները esa -, eta - լատ. iste ի-
մաստով (Speyer, Vedishe und Sans-
krit - syntax 131 anm. 1, էջ 40,
ինչպէս նաեւ Caland, syntax der pro-
nomina, 13 ու յունարէն սիմի ի մասին
Solmsen, K. Z. ԺԱ. 475) Նախնա-
կանին նոյնացումը Բ. դէմք անճնական
դերանունի հետ՝ կը դիւրացնէ այս մաս-
նականութիւնը: Ինքնին կը հասկցուի
թէ tu դերանունի թուլցած ձեւերը հա-
յերէնի մէջ գոյութիւն չունէին մինչեւ
այս վերջին ձայնաւորներու անկման
չըջանը, ու ձայնարանորէն չլիովութե-
ցաւ դիմորոշ յօդին հետ: — Մ'ընթե-
մամբ մեր առջեւ ելած դժուարութիւնը

[1] Տես «Բիւրակ»-ի նախորդ թիւերը, Գր.
Աճառեանի լեզուի Հոգեբանութիւնը:

զուտ ձայնարանական է: Ընդհանուր կանոն. հնդերոպական զոց (անհնչականները հայերէնի մէջ նախապէս զոց հընչականներ ածանցեր են, նուազած վիճակէ մը պարզ հնչականի բարձրացեր են. սի դիմացը կ'ելլէ մասնաւորապէս ք⁽²⁾ շատ մ'օրինակներու մէջ (Mem, soc, ling. Թ. 154.): Տ ին ո'չ զուգահեռականութիւնէն եւ ո'չ ուրիշ ու է պարագայէ մը կ'սպասուէր դ. բայց դ ու սի փոխանակութիւնը կը տեսնուի հայերէնի մէջ, դու լատ. tu. անկարելի է ըսել թէ ո'ւրկէ յառաջ եկաւ այս եզական փոխանակութիւնն այս երկու բառերու մէջ. առաւելելն նկատողութեան կրնայ առնուիլ հոլովմանց մէջ թոյլ գործածութիւնը, ինչպէս տէր-դ կամ կին դու (Յովհ. Բ. 4). Ստուգութիւնը միջութեան մէջ կը մնայ, թերեւս քիչ մը յայտնուէր եթէ գիտցուէր թէ ինչո՞ւ համար դ աւղի = օդի (կօշիկ) մէջ *աւտի էն (Հիւրըման, Arm. gr. Ա. 411), համտ. ոյթ, եւսի էն, երեւոյթի վերջդիր մասնիկի մէջ, համտ. յուն. եւսա՝ սէլեւսի—ի մէջ եւայլն, այդ լատ. iste պիտի մեկնուի — *aito ով ինչպէս աւղ՝ աւսի ով:

(Շար.) Թարգմ. Դ. Խ.

«ԱՆՈՒԾ ՀՈՎԻԿ»

Առ Օր. Պ. Ե.

Ահա ելաւ լուսինն արծաթ
Մութ ամպերու ըստուերէն,
Ահա նաւակն ալ գեղազուարթ
Դուրս սահեցաւ ժայռերէն:

Անուշ հովիկ, փըչէ յուշիկ
Ու գէպ ինձ բե'ր բիւր ժիր ալիք:

Նաւակին մէջ իմ գեղուէին
Փըռուած անփոյթ՝ լուսինն տակ,
Կը ձայնակցի իր կիթառին
Հընչուն ձայնով մը յըստակ:

Անուշ հովիկ, փըչէ յուշիկ
Ու գէպ ինձ բեր երգն անուշիկ:

Ձայնը կ'երգէ սէր ու գրգուանք
Համակ յուզում ու սարսուռ,
Ալ թո'ղ, աշջիկ, երգդ ու նըւագ
Բո'ց աչերըդ, ինձ դարձուր:

Անուշ հովիկ, փըչէ յուշիկ,
Ու գէպ ինձ բեր նաւն ու աղջիկ:

ՇՐՋԱՆ ՍՐՏԻՍ

Առ Տարփուհի

Յերեկն արփուոյն ու գիշերը լուսինն է.
Առագաստը՝ ծովուն, կարապն ալ լըծին.
Ծիծը՝ մանկա՞ն ու վարդը միշտ մեղուի՜նըն է.
Ճերմակ չիրիմն ունի յաւէտ սե՛ նոճին.
Իսկ դուն՝ ի՞մս, զիս պիտ'ունենաս յաւիտեա՞ն:

Նուրը ճառագայթն արեգակէն միշտ երնէ.
Յօղն երկընքէն կաթէ ամեն առաւօտ.
Բուստին ծընունդն է մարգարիտը կաթէ.
Ու կախարդա՞նք հոսէ սև աչքն անաղօտ.
Իսկ շուրթս անունդ արտաբերէ յաւիտեա՞ն:

Մասեաց կատարն ըսպիտակ ձիւնն յաւէտ կայ.

Ճերմակ փրփուրն ալեկին ծայրն է թըրթռո՞ւն.

Սեւ ալք մ'իր ծոցն յաւէտ ցոյց տայ լուսընկայ.

Իր ծոցն արցո՞ւնք մ'ունի յար աչք սեւեռուն,

Իսկ ոըրտիս մէջ դու կաս մընաս յաւիտեան:

Խարտեաշ խունկին կապոյտ ծուխն յար երնէ վեր,

Հոգեւարքին մութ աչքն յառի միշտ վը՛նին.

Դէպ ի սարե՛ր ձրգտին թռչնոյն յար թեւեր,

Ու վա՛ր յաւէտ գըթոտ ականարկը վե՛հին.

Իսկ առ քե՛զ, ո՛հ, ձրգտի հոգեակս յաւիտեա՞ն:

[2] Թ = sñ, th.

Ծ. Թ.

Երբ ա'լ արիին չը տայ երբն , հուր ,
 ճառագայթ ,
 Երբ սե'ւ ալքը ծածկէ լուսինն՝ ո'հ հա-
 մակ ,
 Երբ այգը ցօղ , չունենայ մօր ծիծն ալ
 կաթ ,
 Երբ փոս մընայ ո'ւր վըճիտ այժմ այդ
 լըճակ ,
 Պիտի վառի սըրտիս մէջ սէրդ յաւի-
 տեան :

Քերտ 19 Մայիս 1896

ՌԵԿՊԱՐՏ

ԳԵՂՋՈՒԿ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԹՈՆԻՐԻՆ ՇՈՒՐՁ

Քաղքենիին վրայ նշոյլն իսկ չնշմար-
 ուող յատկութիւններէն՝ գեղջուկին ի-
 րարու տուած փոխադարձ յարաբերու-
 թեան , մտերմականի նմանող սերտ կա-
 պերուն , նմանը չտեսնուած ու կարծես
 բնածին եղող համերաշխութեան , եւ
 ընտանիաբար նիստուկացի հին բարի սո-
 վորութիւնները դեռ կան . բնա'ւ խտիր
 աղքատին ու հարուստին , լորտականին
 ու սինլքորին միջեւ . . . Ա'հ , իցի'ւ թէ
 անվերջ շարայարութիւն մ'ունենային
 ասոնք . ու քաղաքակրթութիւն անուն
 հրէշին ժանտ ձեռուներն որ մը՝ մեր
 նահապետականին սիրահար , ամօթլեած
 ու հեզունի գեղջուկին քողածածուկ
 մօքի վարագոյրները չըզքտէին : Ափ-
 սո'ս , քանի՜ քստմնելի ստուգիւ :

Աշխարհի թատերաբեմին վրայ կ'ու-
 զե'ս խաղաղ , ապրիլ գեղական հեզմոյթ ,
 պարզ , կոկիկ ու ամէն ինչ նախնական
 վիճակ կրող կեանքը նախընտրէ . որուն
 մէջ պիտի գտնես անհուն կոյս հաճոյք-
 ներ ու քմահաճ զբաղումներ :

* *

Ազնիւ ընթերցող . նիւթէն դուրս փա-
 կազծի մէջ թարթափելու , ներողու-
 թիւն չողջելու մի՛ նեղուիր . թոնիրին
 չուրջն ենք աւասիկ , գիշերն իր սեւ-
 գունակ թեւերը տաբաժած է արգէն
 ոէս Թորիկը իրեն վայել պերճ վեհու-

թիւնով մը թոնիրին քիչ մը վերօք , իր
 մեծղի փորով դումը (թոնիրի կափա-
 րիչ) գրաւած ու կողմնակի կրթնած է
 աղամանին : Լա'յն , խորո'ւնկ չունչ մը
 կը քաշէ . կը քաշէ ու կ'սպասէ , դրեթէ
 անհամբեր , իր պաշտօնական չուպուխին՝
 քան Եռոտանի ճրագկալի ներկայութեան :
 Քիչ մ'ալ և անա ամէն բան կազմ ու
 պատրաստ : Թող ճրագն աղօտ աղօտ
 ցոլքեր արձկէ ու սփռէ իր չորս բոլորքը .
 թո'ղ ծխախոտի ամպիկներն իրենց այցն
 ընեն թոքերու ծակծուկին : Թո'ղ չպուխի
 գալարիկ ծուխեր ոլորպոյտ շրջաննե-
 րով վեր վե'ր սուրան , քանի որ մեր
 ոէս Թորիկը անուրջներու ովկիանին
 խորքը յոգանքներ 'կը կատարէ : Ինչե'ր
 չի խորհիր . կը խորհի իր դաւիլային վրայ .
 կը խորհի , կը խորհի , կը խորհի վերջա-
 պէս հիմակուան սարքած երեկոյթին ,
 ասոր անոր՝ իր հացը կերած ըլլալուն փո-
 խադարձ հատուցման վրայ՝ թէ ի'նչ տը-
 պաւորութիւնով պիտի մեկնին իր հիւ-
 րեր . մերթ ընդ մերթ կը սթափի յան-
 կարձ դրան ծխնիներու ճղվըզներէն :
 Քանի մը վայրկեան ալ՝ եւ անա կոչնա-
 կաններու ստուար բազմութիւն մը խոր-
 հըրդաւոր թոնիրին չուրջ բոլորակ մը
 կազմած է արգէն . մինչդեռ մէկ երկու
 ժամ առաջ մկնիկներ պասսօնով ժուռ
 կուգային : Սա լայնչի կրակոտան մէջ .
 ի'նչ կրակոտան , — հիւրանոց ալ , նրն-
 ջարան ալ ու ամէն ինչ : Մրազօծ ձե-
 ղունի վրայ ուր սարգոստայններէ դատ
 ոչինչ կը նշմարես , այլ եւ այլ ձեւերով
 ու մեծութեամբ բացուածքներ կան ո-
 լոնց բուխերիկ անունը կուտան . չմոռ-
 նամ թէ ասոնք պատուհանի ալ գեր կը
 կատարեն : Հո'ս զգալնոցը պատէն
 կախուած կը ցցուի դէմդ . հո'ն հացի
 մեծկակ կողովը՝ անդին խալլուումային
 կճիկը , ու ապրցուի (զահրայ) փեթակ-
 ները եգիպտական բուրդերու տպաւո-
 րութիւնը կը թողուն վրադ . ասդին
 քուրջեր , քուրջեր , քուրջեր . . . ասկէ
 աւելի ճշգրիտ գաղափար առնել մի՛ պա-
 հանջէք ինչ . ականատես ըլլալ պէտք է :

* *

Չգիտեմ ինչո՞ւ նիւթին թելը կը կոր-
սընցնեմ. ըսի՞ թէ շատ յստակ կը կար-
դացուէին ոէս Թորիկի վճիտ աչերուն
մէջ բարեկամներէ չըջնակուած ըլլա-
լու գոհունակութիւնները: Բարի գա-
լուստի սովորական բանաձեւերը լմննալէ
վերջ, աննպատակ լռութիւն մըն է կը
սկսի ու ասոր կը յաջորդէ երկա՛ր
փսփուք մը, որ իսկոյն Բաքոսի խրոխտ
ու փառայեղ կերպով անհրաժեշտ բազ-
միւր մատնանիչ կ'ընէ: Ռէս Թորիկի
մէջ նշանացի ակնարկին վրայ, ճոխ սե-
ղան մը կը շտկուի թանձր, կլորակ ու
կաթնահամ հացի բարդ բարդ դէզերով.
սեղան մ'այո՛, որուն զարդ պիտի ըլլան
հետզհետէ իրենց յատուկ այլազան կե-
րակուերներ. — սմաղով չորպան, սար-
ման, չրթման, ամենուն սիրելի գնտիկը,
ևայլն, ևևայլն. ու գինիի փարչերն ալ
տրամադիր կարկուտի պէս տեղալու, եւ
կը տեղան ալ: Ամէն այս ժպիտի ու
խնծիղի դրոշմը կը կրէ մէկէն. ամէն
դէմքի վրայ բերկրանքի փայլակը կը շո-
ղայ. գինիի դերերը շատ են շա՛տ. ի՞նչ
կ'ըսեմ, ո՛չ թէ գինին այլ նեկտարը,
գեղձուկի հոգեկանին է՛ն մեծ ազգակը:
Ռէս Թորիկ, ի տես գինիի երկներանգ
փարչերուն՝ կը յարէ « Անամ պապամ,
իշտէ էսսեխ, էխբէ՛ր. է՛ս չըլլի նը մեր
հալը եաման է. հէ՛մ գործն էլ բուրդ ».
և մէկ ումպ կուլ տալէ վերջ, « Օխ՛խ՛խ՛
..... մերդ է, աւետրան, մերդ. ճանըմ
մոպէրէկը ի՞նչէս ըլ խոլայ կը սպլխի »
բայց ժողովականներէն ոչ մէկը — խո-
ժոռ ու խուլ քրթմնչիւնէ մը ետեւ —
կը յանգգնի ճիշ մը հանել, սակայն գի-
տունի համբաւ վայելողներէն մէկն ըլլայ
— Այրօնը միայն կը համարձակի տրտնջան-
քի թարգմանն հանդիստանալ, ու
« Պուկդ կպի, տէ՛ ալ » որուն՝ ահագ-
նադրորդ քահքահ մըն է կը փրթի: Ասոր
վրայ Ռէս Թորիկը « Գիտիմ, գիտիմ.
քուլլունուդ ըլ պոկները պատարանք
կ'եննէն ըմը, ի՛նչ ֆայտա. շատ վուրախ
տ'ըլլէք օր, հէ մի (հեղ մը) դունք ըլ
տնկէք ըմը..... դոր ի՛նչ կարծիք կար-
ծէք կարծեցէք, բայց գայդ մի՛ կար-

ծէք: » Այսպիսի կատակախառն սրա-
խօսութիւններ յաճախ կը լսուին գեղ-
ջուկ կեանքի խաւերուն մէջ. վերապա-
հութիւն ու փափկանկատութիւն երբեք
գոյութիւն չունին. հետեւաբար ընաւին
իրարմէ ցաւ զգալ ու վշտանալ. իսկ
դիւրագգածութիւն վիրաւորուի՛լ, բննը-
նա՛ւ. ի՛նչ անաղարտ ու սուրբ կեանք:

Գինին չըջնակածեւ թաւալումն ըս-
կըսած է քանի մը քառորդներէ ի վեր.
ու գանկերը տակաւ տակաւ գաղջ մըթ-
նուորտով մը չըջապատուիլ սկսած են.
նորէն ոէս Թորիկի պղինձ ձայնը կը
լսուի. « Ծօ՛, Պաչօյ, կը քնանաս ի՛նչ.
չլեցնե՞ս մի. կոյլետէ՛ (ապուշ): Ծօ՛,
Մարտի՛կ, դուն ի՛նչ կ'ենես, քիչ մը
պօղօզդ չթրջե՞ս. — այսխը ընքապ Սըր-
գոյինն է ա՛լ » ու յանկարծ ատեն ա-
ւան սիրահարական եւ պանդուխտի
կեանքէն լառգինեք են որ ծուխերով ու
թոնրի՛ ճենճեր գոլորչիներով ապակա-
նացուած կրակտան օդը կը դղրդեն, Եր-
բեմն ալ վիճաբանութիւններով գլուխ-
ներ կ'ուռին. մէկը պօռալով մը « Թո-
րի՛կ քէհեայ, Աստու բարկութիւնը մենծ
է մենծ. էն ի՛նչ խազէ էր կորբոյնց էկօ-
րին գլխուն եկածը. մեր գեղին մէկ
հատիկ թօղա (հարուստ, փարթամ)
տունն էր. կրակի պէս մըշաւ գնաց »:
Անդիէն ուրիշ մը « էտանք մէկգի հըլէ.
հին էրդերն հոսելու վախթը չէ. լսեր
էք օր կ'ըսեն քի է՛ս գեղին վայրապե-
տը միգլա խազէթաներուն մէջ ծամոց
մը քիթ է էրեր կը ծամէ. գիտես տը
ազուն պոչուն հեռ կը խաղայ. շատ
ազմիշ է եղեր շա՛տ... » Մեր ծանրա-
զըլուխ ու լրջախոս Մըլա-Այրօնը որ
վեց հազարեակը չըջըջեղէն մատները
կմախացած են, իր վճռական պատգամն
որոտաց թէ՛ « էտ վայրապետ է ինչ է.
բերա՞նն ըլ կը բանայ տհա. միգլա դէ՛մմ
ընելու համար. տհա անցած օր խօլայ
բան մի՛ «այք—ժէ—ճէ—աան» հարցուցի
տէ, նշանակութիւնը չկըցաւ տալ: Եւ
անդիէն մէկ ուրիշը « Էխբէ՛ր, մեր էս-
ջին ըլլի նը ընցեխ ըլ կը պարզենայ օ՛ր,
բերա՞նն քընի՛ քընի՛ քուլի վուք մի՛

կը բանայ. էսսեխներուն (Մըլլա-Այրօնը ցուցնելով) էնչեւ ըլ թօ՛ խօսայ օր ձա- կատը խարչըամիչ էնեմ. բերանդ պագ- նեմ ծօ՛ Այրօն. հըլէ հատ մի տնկէ օր քէֆըս գայ, դուն տհա մեր գեղին շա՛տ պէտք ես շա՛տ :

* * *

Թոնիրի խորերէն մասնաւոր խճ- պըժ ձայներու լսուիլը, բաւական ժա- մանակ անցնիլն իմաց կուտայ. կէս դի- շերը մօտիկ է: Հա՛ չմոռնամ խճ-պըժը հոշակաւոր պիրեանի (այծի, ոչխարի կամ հորթի մը ամբողջութեամբ խորովուա- ծը) ձայնն է. այո՛, մեծանուն պիրեանի, որ ո՛րքան միտքս իյնայ, բերնիս ջրերն ու ջրանցքները կը վազին կը վազվզեն: Ամէն աչք Թոնիրի վրայ գամուած կեդ- րոնացած է: Տան տիկինն հաղար ու բիւր նազանքներով կը յառաջանայ, գրեթէ կը թռչկոտի Թոնիրին մօտ. անձնիւր իղ- ձի ու տենչանքի յագուրդ տալը... պիր- եանի Թոնիրէն հանելու մե՛ծ շնորհն է:

* * *

Կէս գիշերը երկու ժամ անցած է. մեկ- նելու պահուն ահագին տակնուվրայու- թիւն մըն է կը ծագի. մէկն իր ծխատու- փը, միւսն իր կօշիկը կը փնտռեն. ա՛ս իր լապտերը կը վառէ. ա՛ն իր & մնաս բարովը կ'ըսէ... Բիչ մը յետոյ խո՛ր, մեռելունա՛կ լուրթիւն մը կը տիրէ. ու մինչ ամէն ոք խօսելէ պարտասած՝ ու- տել խմելէ յափրացած ու յգլխացած՝ Մօր- փէի գիրկն անուշիկ երազնե՛ր կը տեսնէ, տակաւին մեր ոչս Թորիկի միատիքական չուպուխը կը մխայ ու կը մխայ:

ՄԵԼՔՈՆ Ս. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԴՈՍՏԻՆԵՐԱՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԵՂԻՏԵԿԵՆ

ՆՈՒՄՊԵՏՐՈՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Յիրաւի մեր մէջ դասատուները մեծ մասամբ աննախնայութիւն վիճակ մ'ունին թէ՛ նիւթապէս եւ թէ՛ բարոյապէս, այս մասին կասկած չկայ. սոյն երեւոյթի

պատճառը ի՛նչքան ալ արտաքին պա- րագաներու բերմունքէն առաջացած ըլ- լայ, սակայն իրենք դասատուներն ալ մեծապէս նպաստած են անոր՝ իրենց ընտրած ասպարէզի բարոյական նա- խանձախնդրութենէն բոլորովին զուրկ ըլլալով. հարկաւ մեր խօսքը բացառու- թիւններու համար չէ, այլ կը նկատենք իբրեւ երեւոյթ մը, որ մեծամասնութեան մէջ գոյութիւն ունի: Դպրոցական պաշ- տօնեաներու «խնդրանքի ու մատուցու- մի» անհամեմատութենէն՝ շատերը հար- կադրուած են իրենցմէ անհամեմատ բարձր արժանիք ունեցողներու հետ ան- յարգի միջոցներով մրցիլ, կարծելով թէ իրենք անհատապէս կը յաջողին, մինչ- դեռ, ընդհակառակն, իրենց կոչման նուի- րականութիւնը կը նսեմացնեն, եւ կա- րող դործիչներու արժանապատուութիւնը վիրաւորելով հանդերձ՝ կրթական գործի յառաջադիմութիւնն ալ կը վտանգեն: Կրթական գործիչ մը իր կոչման արժա- նիքն ու բարոյական նախանձախնդրու- թիւնն ունենալու համար, պէտք է որ իր ընտրած ասպարէզի նուիրականու- թիւնն ու դժուարութիւնը զգայ. իսկ սոյն զգացումը կարելի է ներշնչել մի- միայն կրթական գործին վերաբերեալ մանկավարժական մասնագիտական նա- խապատրաստութիւններով: Ցաւալի է ըսել թէ մեր դաստիարակներէն շատերը բոլորովին թերի կերպով ըմբռնած են սոյն կենսական պահանջը, եւ կը կար- ծեն թէ մանկավարժական գիտութեան ծանօթութիւնն աւելորդ բան մըն է, և առանց անոր հմտանալու ալ կրնան իրենց գործունէութիւնն օգտակար ընել դպրո- ցին մէջ: Բաւական է միայն ի նկատի առ- նենք եւրոպական լուսաւորեալ ազգերու տուած կարեւորութիւնը մանկավարժա- կան գիտութեան, այն ատեն կը համոզ- ուինք թէ՛ ի՛նչքան մեծ օգուտ ու ար- դիւնք կ'ունենայ այն դաստիարակչի գործունէութիւնը, եթէ գիտէ նորանոր խորհուրդներ քաղել մանկավարժական գիտութեան յստակ աղբիւրէն: Ուստի արտաքին մղում մը պէտք է, որպէսզի

մեր զաստիարակները զգան մասնագիտական նախապատրաստութեան կարելութիւնը, եւ ջանան ծանօթանալու սոյն գիտութեան գոնէ տարրական սկզբունքներու հետ: Ուրախալի է որ վերջին ատեններս Պատ. Ուսումն. խորհրդի շրջանակին մէջ արծարծուեցաւ վարժապետանոց հիմնելու գաղափարը, որ իրաւցընէ մեծապէս պիտի նպաստէ մասնագէտ մանկավարժներու նախապատրաստութեան: Արդարեւ ուսուցչական Գննիչ Զանձնաժողովն ալ մեծ զարկ մը կրնար տալ մասնագէտ մանկավարժներու նախապատրաստութեան գործին, եթէ իր քննութեանց եղանակը սոյն նպատակի համաձայն բարեփոխելու ըլլար: Երովհետեւ ընտրելի մը ունեցած գիտութեան պաշարը ոտուզելու գործն որեւիցէ զասագրքի բովանդակութեան համաձայն՝ դեռ բաւական չի սեպուիր մասնագէտ-մանկավարժ պատրաստելու համար, այլ պէտք է ստուգել նաեւ թէ նոյն ընտրելին գիտէ՞ այն միջոցները, որոնց համեմատ նա իր գիտցածը պիտի գործադրէ ուսուցման մէջ: Սոյն սկզբունքի համաձայն, քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ կը պահանջեն որ ընտրելի դասատուն որ եւ է միջնակարգ վարժարանէ մը շրջանաւարտ ըլլալէն զատ, նաեւ ունենայ մանկավարժական-մասնագիտական նախապատրաստութիւնն ալ, ուրեմն ինչո՞ւ մենք ալ նոյնը չպահանջենք, եւ մի միայն պարզ դպրոցական քննութիւնով մը բաւակա-նանանք:

Ուսուցման գործը սերտ կապ ունի ուսանողներու ներքին՝ հոգեկան աշխարհին հետ: Մանուկները ուսման նիւթը կ'ըմբռնեն եւ կ'իւրացնեն իրենց մըտաւոր ու հոգեկան տարբեր տարբեր ընդունակութիւններու միջոցաւ: Իսկ հոգեկան կարողութեանց գործողութիւններն ալ ենթակա են զանազան օրէնքի, զորս կ'ուսումնասիրէ հոգեբանական գիտութիւնը եւ այդպիսով մեծ ծառայութիւն մը կը մատուցանէ մանկավարժական գիտութեան: Արդի մանկավարժա-

կան գիտութիւնը կ'ուսումնասիրէ եւ ուսուցման գործին հետ անմիջական յարաբերութիւն ունեցող հոգեկան ընդունակութիւնները, նոյնպէս և այն օրէնքները՝ որոնց համեմատ սոյն հոգեկան կարողութիւնները կը գործեն: Ուստի արդի մանկավարժական գիտութիւնն ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ տեսութիւններ, որոնք հիմնուած են հոգեկան ընդունակութիւնները կառավարող օրէնքի ուսումնասիրութեան վրայ, եւ այս տեսութեանց համաձայն ալ կը կազմէ լեզուներու ու գիտութիւններու համար ուսուցման մեթոտներ: Պարզ է թէ զասատու մը քանի որ չգիտէ թէ իր հաղորդած ուսման նիւթ, աշակերտներն ինչ կարողութիւններու միջոցաւ պիտի ընդունին, եւ սոյն կարողութիւններն որ հոգեկան օրէնքի համաձայն կը գործեն, այնպիսի կրթական գործիչը կը նըմանի խաւարի մէջ խարխափող անհատի մը, որ չգիտէ թէ ո՞ր եւ ո՞ր ճամբով պիտի ընթանայ:

Արդ, անհրաժեշտ է որ կրթական ասպարէզի համար պատրաստուող անհատը, որ եւ է միջնակարգ վարժարանէ մը շրջանը աւարտելէն զատ, գոնէ մանկավարժական ու հոգեբանական գիտութիւններու ամենատարրական սկզբունքներն ուսումնասիրած ըլլայ, մօտէն ծանօթանայ նաեւ լեզուներու եւ գիտութեանց զասաւանդման մեթոտներու հետ: մասնաւորապէս քաջ կերպով ուսումնասիրէ մայրենի լեզուի ուսուցման եղանակը հնչական մեթոտի համաձայն: Նաեւ մանկավարժական գիտութեան պատմութեան մէջ նշանաւոր հեղինակներու, ինչպէս օրինակի համար, Բեստալօցցիի, Ֆրէօպելի, Յէլլերի, Ներպորդի, Սպենսերի, Ադէքսանդր Բէնի գրական գործերը, եւ անոնց մանկավարժական գաղափարները պէտք է ուսումնասիրել:

Մշտական փորձերով ամէնքս ալ համոզուած ենք թէ ա՛յլ է գիտնալը, եւ ա՛յլ է գիտցածն ուրիշին արդիւնաւոր կերպով ուսուցանելը: Այս սկզբունքի համաձայն, եւրոպական մանկավարժա-

կան հաստատութիւններու մէջ ընտրելի մը մասնագիտական նախապատրաստութիւնները տեսականապէս ստուգելէն ետքը՝ կ'առաջարկեն անոր երկու ուսուցման նիւթ , մէկը լեզուէն , եւ միւսը ո՛ր եւ իցէ գիտութենէ . որպէս զի ընտրելին առաջուց մշակէ այն նիւթերը , որ մը տարրական նախակրթարանի մը մէջ քննիչ յանձնաժողովի առջեւ դասախօսելու համար : Սակայն պէտք է որ ընտրելին իր մշակած ծրագիրը դասէն առաջ գրաւոր կերպով ներկայացնէ քննիչ յանձնաժողովին . սոյն ծրագրի մէջ պարզապէս չեղտուած պիտի ըլլան դասին նպատակը , եւ այն նպատակին հասնելու համար գործադրելի միջոցները . որպէս զի քննիչ յանձնաժողովը կարենա՞յ ստուգել թէ , ընտրելին իր գիտցածի եւ ուղածի պէս դասն ալ կրցաւ վարել թէ ոչ , այսպիսով միայն կարելի է ստուգել թէ ընտրելին կրթական կոչում աւնի թէ ոչ : Եթէ քաղաքակիրթ երկիրներու սոյն մանկավարժական եղանակին հետեւելու լինինք , այն ատեն միայն կարելի է յուսալ թէ կրթական ասպարիզի դռները կը բացուին աւելի արժանաւոր ու կրթական կոչում ունեցող անհատներու առաջ :

Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՏԵՄԻՐ ԴԵԿԻՆ ԼԵՔՍԱԹԸ

(Շար. «Բիւրակն» ի 37-38 թուեկն եւ վերջ)

Ոնգճ տղան ալ անգերծանելի կերպով վարպետին ձեռքն է , որ տուն կը տանի , ու բարկութեամբ կը հրամայէ աղջըկան որ սուր յօտոցը բերէ ներսէն . գուրդ պիտի կարէ իր այս յանդուգն մըրցակցին , աղջիկը վեր վար կը փնտռէ ու պարապ կը դառնայ՝ որպէս թէ չէ գտեր . «Օ՜ք» աւելի զայրալիր . — բռնէ՛ , կ'ըսէ , սըւոր եռլարեկ , ամուր բռնէ՛ , թող չտաս , եւ ինք կ'երթայ բերելու , սակայն բարի աղջիկը հիմա ալ կը կարեկցի երիտասարդին մատաղ կեանքին եւ խոր-

հուրդ կուտայ որ իր դաստակը խածնելով՝ ամենայն ուժով փախչի . կը կատարէ հրամանն ու կը սլանայ քառասըմբակ : Հայրը կուգայ եւ աղջկան արեւնուայ ձեռքն ու զամբիկին բացակայութիւնը տեսնելով՝ վագր մը կ'ըլլայ ու կ'ը վազէ անոր ետեւէն . խեղճ ձիուն ուժը հատեր է ալ . պիտի բռնուի՝ ճար չի կայ , որ ատեն յանկարծ աղաւնիի կը փոխուի ու օդին մէջ կը բարձրանայ , իսկ միւսը իսկոյն արծիւ մ'ըլլալով անոր ետեւէն կը խոյանայ , ու այն պահուն որ իր հուժկու մագիլը պիտի մխէր անոր փորը , ասիկա սիրուն խնձոր մը կ'ըլլայ ու վերէն վար կը գահավիժի՝ իյնալով ճիշտ աղային գիրկը որ այս միջոցին պարտէզը՝ աւազանին վրայ՝ նստած է եղեր : Աղան ցնծուն այս երկնառաք պարգեւէն , երբ ձեռքովը կը չոյէր՝ այն միւսն ալեւոր ծերունիի մը կերպարանքով կը ցցուի հոն . — Մուրասդ ուղէ , կ'ըսէ աղան այս օրհնածիր ծերուկին , որ խնձորը կը պահանջէ . — Զ'ըլլար կ'ըսէ , ասիկա երկինքէն եկաւ ինծի , ուրիշ բան պահանջէ՞՝ զանձ , փա՛ռք . . . Ա՛լ բանի մը չեմ ցանկար , կ'ըսէ ու վշտահար կը հեռանայ , Աղան կ'զգածուի ու ետեւէն կը նետէ խնձորը , որ յանկարծ մուկ մը կ'ըլլայ ու կը վազվզոտէ , միւսը կատու մը ըլլալով ետեւէն կը հասնի , ան յանկարծ բուռ մը մեղու կ'ըլլայ ու օդին մէջ կը բզզայ , իսկ միւսն արտոյտ ըլլալով որսալ կ'ուղէ , ան մըջիւնի կը փոխուի ու գետինը կը տարաղնուի , իսկ միւսը հաւ կ'ըլլայ , հաւկիթ կ'ածէ անմիջապէս եւ թուխս կը նստի , որպէս զի ձաղտիքովը ժողուեն ուտեն մըջիւնները , բայց նա ոգնի մը ըլլալով կը խղճէ թուխսը ու այսպիսով վերջ կուտայ այս հրաշալի խաղին , զոր աղան դիտած էր սկիզբէն ի վեր հիացումով : Ուշին ապա գեղեցիկ շնորհալի երիտասարդի մը կը փոխուի եւ աղած սքանչացած աղային կը պատմէ իր կեանքն ու ըղձանքը , այս պատեհ առթիւ ալ կրկնելով իր պաղատագին խնդիրը : Աղան կը հաւանի աղջիկը տալ անոր : Գոտսուն օր քառսուն

գիշեր հարսնիքը կը տեւէ: Երիտասարդ կենակիցները իրարմէ շատ գոհ են, ու շատ երջանիկ կեանք մըն է զոր վայելել կ'սկսին:

Բ.

Սակայն աշխարհի վրայ տեւական ուրախութիւն չի կայ ըսած են, ու սուտ չեն. — օր մը նորատի տիկինը քանի մը նաժիշաներով դաշտը պտոյտի կ'երթայ, հոն պառաւի մը հանդիպելով, որ բոլորի մը մէջը կը խառնտէր, կը հետաքրքրուի ու կ'երթայ նայել թէ ի՞նչ կ'ընէ պառած ծերուկը, բայց հասուն յանկարծ բողոյն մէջ կը շրջէ զանիկա, ու քովի նաժիշաներուն կը պատուիրէ որ իրիկունն էրկանը ըսեն թէ «Տէմիր Դեւին մայրը տարաւ կինդ, զոր գտնելու համար երկաթեայ տրեխ մը ծակել ու երկաթ գաւազան մը մաշեցնել պէտք է», ու անմիջապէս բողոյն վրայ հեծած՝ որսովը կը սլանայ օդին մէջէն...

Գուժը լսելուն, դժբախտ տղայն մագեւրը կը փեթթէ ու մոխրի վրայ կը նստի, ի՞նչ օգուտ, աշխատել պէտք է: Զոյգ մը երկաթէ տրեխ հագած՝ երկաթ գաւազանը ձեռքը՝ ճամբան ձեռք կ'առնէ, ու շարունակ կ'երթայ, կ'երթայ անդու անդադար... Երկաթէ տրեխը ծակած ու գաւազանը մաշած է ա՛լ, երբ գիւղ մը կը հասնի, ուրտեղի անասունները զարմացումով կը նայի որ բոլորն ալ հիւար, վախ, չոր ոսկորնին է մնացեր, պատճառը կը հարցնէ ու կ'իմանայ որ այն կողմերը Տէմիր Դեւին ետեւն է, ուր արօտավայրերը գրաւած է: Տղան կը խնդրէ որ ինքն ըլլայ գեղին հովիւը, գեղացիք կը յօժարին, հետեւեալ օրը տղան նախիրը կը տանի, թող կուտայ կապ կանաչ երկնցած արօտին մէջ, ուր ամիսներով անսուաղ անասունները կ'արածին կը կշտանան, յանկարծ անդիէն ուր որ է կուգայ Դեւը ֆշալով ուռնալով, տղան առիւծ մը կ'ըլլայ ու կը ցատքէ վրան, ժամերով կը կռուին՝ մինչեւ որ երկուքն ալ չընչասպառ կ'իջնան մէկ մէկ կողմ: «Ա՛խ, կ'ըսէ Դեւը, եթէ հիմա բերանս կտոր

մը միտ դնող ըլլա՛ր՝ ոտքէդ կը բռնէի կը խղզէի, երկու կտոր կ'ընէի քեզ» «Ա՛խ, կ'ըսէ առիւծը, եթէ հիմա բերանս պուտ մը ջուր կաթեցնող ըլլա՛ր՝ ես ալ քու է՛ն մեծ կտորդ ախանջներդ կը թողուցնէի: Բայց երկուքին ալ փափաքը կատարող մը չգտնուելով՝ դեւը կ'անցնի կ'երթայ ու առիւծը՝ դարձեալ հովիւ՝ հօտը գիւղ կը բերէ: Գիւղացիք կուշտ ու կուռ ոչխարները տեսնելով կը զարմանան եւ կը մտադրեն հետեւեալ օրը լրտեսել: Յաջորդ օրն ալ ճիշտ միեւնոյն անսարանը կը պարզուի եւ այն փափաքները կը յայտնուին: Գոր կը լսեն գեղացիք իրենց թաքստոցէն: Եւ երրորդ օրն ալ երբ խոնջած պապական առիւծը «Ա՛խ, պուտ մը ջուր» կը կողկողէ՛ր՝ գոյլերով ջուր կը տեղացնեն գեղացիներն անոր բերնէն վար, առիւծը նոր ոգեւորութեամբ կը յարձակի դեւին վրայ ու կը փարատէ անոր կուժքը, ուրտեղէն պզտիկ թռչուն մը «թը՛ռ» կը թռչի: Մերինը բազէ մը կ'ըլլայ եւ քարայրի մը բերան ետեւէն կը հասնի, կը բռնէ ու կը ձեղքէ փորը, հակիթ մը կ'ելլէ զոր ձեռքին մէջ պահելով՝ քարայրէն ներս կ'երթայ, եւ ի՞նչ մեծ հրճուածք, հոն է իր հոգեհատոր սիրելին, որ այն փիտ ու փնթի Զատուին դուրսը կը քրթուէ՝ իր քնքոյշ մասններով անոր թընձուկ մագերուն մէջէն ոջիւնները ստկելով, կ'ուզէ փորձել սիրտն իր սիրածին, ուստի միջին մը ըլլալով աղջկան ձեռքին վրայ կ'ը պտաի. նազելի կինը փափկութեամբ կը բռնէ վար կը դնէ մերջիւնը, եւ մտաբերելով որ իր հեռաւոր սիրելին ալ երբեմն այսպէս անասուններու կերպարանք կ'ստանար՝ արցունքի խոշոր տաք կայլակ մը կը դնորի տըժգոյն այտերն ի վար՝ պառաւին քոսոտ գլխուն վրայ, որ կ'սկսի լուսանքներու սովորական շարքը, «Վա՛ր անցնելիք, նորէն կուլա՞ս, միտքդ ինկա՞ւ էրիկդ, կեցի՛ր որ իրիկունը դեւին խապար տամ»: Ա՛լ չի կրնար համբերել երիտասարդը, ու «բողոք հեծնողին» մազերէն բռնելով անդին կը նետէ, որ կը ճգուրուտէ, «Ո՛ւշ

մէջքս կոտրեցա՛ւ, հիմա՛ կը տեսնաս, ուր է նէ կուգայ դեւ տղաս: — Սպաննեցի ես զայն: — Անոր սրտին մէջի թըռչունը կայ տակաւի՛ն: — Անիկա ալ բռնեցի: — Հապա՛ փորին հաւկի՞թը: — Ահաւասիկ ան ալ, ըսելով կը ճգմէ կը կոտրէ հաւկի՞թը, որ ատեն զժոխային պառաւը սոսկալի գալարումներով կը թապլտկի ու կը սատկի:

Եւ երկու անձկայրեաց սիրելիներ ուրախ ու բերկրուն տուն կը վերադառնան:

Արարկիր

Գ. ՏԵՎԵՆՅԱՆ

«ԲԻԻՐԱԿՆ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ

ՖԱՆՏԻՆ ՈՒ ԵՍ

(Շար. «Բիւրակն»ի 37-38 քուէն)

Այսպէս անցան երեք շաբաթները: Օրը անգամ մը թղթատարը բաւական մեծ ծրար մը կը բերէր ինծի: Մտերմական նամակներ որոնց շատն անպատասխան թողելու սպիպուած էի: Կամաց կամաց այդ ծրարը պզտիկցու, բարեկամներս զիս մոռնալ կ'սկսէին: Վերջապէս շարաթը հազիւ նամակ մը, երբեմն ան ալ չէր գար: Հոգիով գործիս փարեցայ: Իրիկունները գետակին եզրը կը պտտէի տրտում ու մտածկոտ, եւ այդ պահերուն կը յիշէի անցեալը: Գետակը կը սահէր կակուղ աւազին վրայէն. ոչ վրփուր, ոչ ալ մոլորութիւն: Հանգիստ կ'երթար ան, գեղական կեանքերու նման, ծովին:

Որոշած էինք գալէս 2½ ամիս ետք թիթեւ քննութիւն մ'ընել, որ հաստատուէի եթէ յարմարինք երկու կողմէն: Ըրինք ալ ու յաջող անցաւ: Արդէն ինչ էր որ լեզու չունեցող կամ չհասկըցող գեղացիներուն առջեւ աշակերտ քննելը: Քիչ շատ, հոգաբարձունքը կըր-

նային հասկնալ. անոնք ալ բացակայ էին ամէն հոգաբարձունքուն նման որ այդ տիպարը ձեռք բերելէն ետք ա'լ հոգ չեն ընէր բնաւ: Որոշեցին ամառական աւելցնել եւ ես գոհունակ սրտով «հրաման» տուի քանի մը օրուան արձակուրդով Պոլիս երթալու համար: Դեռ մոռցած չէի:

Փացի, պանդուխտի մը պէս պտտեցայ քանի մը օր: Սակայն, ա'լ գիւղին վարժուած էի: Աշակերտներս կարօտցայ ու ետ դարձայ:

Ծովափնեայ քաղքին վարժարանն այցելեցի վերադարձիս: Տնօրէնը Զաքար պատուելին էր այն ատեն: Տղաքը քննութիւն կուտային: Ակնոցին տակէն հազիւ հաճեցաւ նայուածք մը նետել վրաս: Բառ մը չըսաւ: Քովը աղուոր հագուստներով երիտասարդ մը նստած էր, որ մատովը ոսկիէ չղթային հետ կը խաղար, ու միւս կողմէն ակունքներով լրջօրէն՝ պեխերը կը կրծէր: Խորունկ յարգանքով մը՝ չհամարձակեցայ բարեւել այդ երիտասարդը որ այդչափ արհամարհոտ, պաղ նայուածքներ կը նետէր չորս կողմ: Անկիւն մը կծկեցայ նստայ: Հայր Սուրբը՝ արդէն ծանօթ ինծի՝ ներս մտաւ, ծանօթացուց ինծի հոն գտնուողները: Միտքս շիք երիտասարդին անունը մնաց: Սերովբէ էֆէնտի: Ա'լ չհամարձակեցայ իր գործը հարցնել: Անշուշտ վաճառական մըն էր կամ ատոր մօտ բնան մը: Քիչ ետք, Սերովբէ էֆէնտի մեզի խօսք մը ուղղելու պատիւը բրաւ: Հեռուէն տղեկ մը՝ գուցէ կացութիւնս հասկնալով՝ եկաւ և զմիւսիւ Սերովբէ, գրիչս չեն տար կոր» — ըսաւ: Օ՛, պատուելի՛ է եղեր: Նորէն հմայքը քակուեցաւ: Զարմացայ թէ ինչպէս խաբուեր եմ ու չեմ կրցած հասկնալ այդ իրողութիւնը, ես որ միւսիւ Մոնթէնէկոյի գառազեղին մարդակերպները շատ անգամ տեսեր էի: Ելայ կամացուկ մը, թողուցի սրահը, մտքէս խնդալով: Սերովբէ էֆէնտին ալ դեռ պեխերը կը կրծէր:

Դեղ դառնալուս, դարմացայ տարօրինակ փոփոխում մը նշմարելով ժողովրդին զգացումներուն մէջ, Ամէնքն ալ

ինծի պաղ նայիլ սկսան : Դպրոց գացի , Ակոբ պատուելիին ուրիշ մը յաջորդած էր՝ երկայն հասակով , ակռաները փրտտած , պարապ գլուխ ապուշին մէկն ուրուն արժանիքը միայն Շարական ըսելն ու Հեգարան կարդալն էր :

Պողոս Ախպար էր անունը :

Միւսին դէմքը մէկ մըն ալ տարիւկէս ետքը տեսայ , սրճարանի մը մէջ ունայի էր , Համաճարակին , մօտակայ գեղ մը դնաց փողոցներն աւլողի պաշտօնով , փնտռած վախճանը հոն գտաւ երեսուն հինգ տարուան այդ աշխատաւորը , նեւտուած դահալէժէժ գահալէժ՝ մինչեւ հոն ուր գացողներն ալ չեն ելլեր :

Պողոս Ախպար գեղին բնիկն էր : Քիչ մը կրիաներու պէս — ներեցէք նմանութեանս — կը քալէր , 5-6 զաւակ ունէր , 8-9 հոգիէ ըստեանք մը : Ժուրած , մաշած , հատած , — պատուելիի զաւակներ : Իր սովորութիւնը — խառնող ըլլալն է եղեր : Թէեւ պէտք է ըսեմ թէ մինչեւ վերջը բարի դոնուեցաւ ինծի , եթէ երբեք օձին չխայթելն առաքինութիւն սեպուի :

Շատ չի քչեց , պաղութեան պատճառը հասկցանք : Գալէս քանի մը օր վերջը թուղթ մ'առի զոր կ'ընդօրինակեմ բառ առ բառ :

« Ի նկատի առնելով եթէ դուք ոչ ունիք ըստ բաւական չափու հմտութիւն ի լեզուս օտարս եւ էք փոքր ինչ բունն եւ բարկացող բնաւորութեամբ , խորհուրդս 'ի սպառ հրաժարեալ նկատէ զՁեզ , կարգելով Ձեր տեղ զբարեհամբոյրն Գառնիկ պատուելին , հմուտ արարականին եւ պարսկականին եւ այլոց բարբառաց »

Ատենագոյիր Վ. Ատենապետի

Պետրոսիկ Նանապետ

Ոճը անմիջապէս մատնեց ինծի թէ աս Հինգած խաղը բարեաւ եկայճիէն կուգար , եւ թէ նպատակն ամսական զեղչել էր :

Ասանց զիտողութիւն մ'ընելու , քովս կանչեցի նորերէն քանի մը հոգի , — օխա մը օղիիս գլուխն այրեցաւ , բայց չեմ ցաւիր բնաւ , — անոնք տաք զը-

լուխ՝ անմիջապէս այդ իրիկունն իսկ ինծի եկած թուղթին ետեւ հանրագրութիւն մը հաւաքեցին ու Պետրոս աղային ղրկեցին : Թուղթը տանողն ալ բերանացի քանի մը խօսք աւելցուցած էր որ անշուշտ մեղրի պէս չեկաւ : Պետրոսիկ Աղա երեսը կը թթուեցունէր եւ այդ օրէն սկսած՝ կարելի էր իր պղտիկ գեղին դէմքէն օրական դէթ հարիւր կրամ ժանգ հանել եթէ քիմիական միջոցները ներէին :

Այս փորձէն ետք , սկսայ զգուշաւոր դիրք մը բռնել թէեւ շարունակ ստիպուած ոտքի կայնելու Պետրոսիկ աղաներու առջեւ :

Անշուշտ պիտի հարցնէք թէ հոգ քահանայ չիկա՞ր . կա՛ր անշուշտ , փիլոսոփ քահանայ մըն ալ ունէինք , որ երբեմն աղուոր ժամանց մը կը հայթայթէր մեզի :

— Օրհնեա՛ տէր : Դպրոցը խանգարել կ'ուզեն . դուն ի՞նչ կ'ըսես :

— Իրաւունք չունին ոչինչները : Զաքեմ անոնք մարդ չե՛ն քի : — Իբր թէ ինք ալ մարդէ տարբեր կենդանիներու պաշտօնեան եղած ըլլար — Ես մեկնածիս պէս , Պետրոսիկ աղան , կուգայ , « Օր առաջ նետեցէք ատ անպիտանը , նախիլ անխելքին մէկն է , անհաւատ է » : Եւ ինչո՞ւ այսպէս . կը գուշակէ՞ք : Զեմ կարծեր : Քիչ մը ետքը , « Պետրոսիկ Աղա , օղիդ չի հատա՞ւ , օխան 6 զուրուշնոց պատուական օղի ունիմ : Պինիլիս մըն ալ ձեզի ղրկեմ չօհօխին հետ » — « Օրհնեա՛ եւ առաքեա՛ , տէր հայր » : Տէր հայրն արդէն սովորութիւն ունի ամէն բան օրհնել , նոյն իսկ սատանան , եթէ օրհնագիրն վճարուի : Իրիկունը կը ղրկէ պինիլիսը եւ զիս ալ կանչելով կը պատմէ ինծի . . . :

Բայց տարօրինակ չէ աշխարհ . չահու աշխարհ է :

Դ.

Մինչեւ հոս պիտի ներեն անշուշտ բարեկամներս , եթէ անկապակից դէպքեր նշմարեցին , Հեգնախառն ծիծաղ մը

կ'ունենամ հիմա յիշելով ասոնք, սրտիս խորը զսպուած հառաչի մը հետ երբ մինակ կը մնամ :

Դառն ու տխուր տպաւորութիւն մը թողած էին սրտիս վրայ երկու Աղաները : Երկրորդն արհամարհել կրնայի՝ առաջինը, սակայն իր խորիստ դիրքովը թեթեւ չըւարում մը կուտար ինծի : Տարիքը 40ը անցած չէր, լայն ճակատ, բարեձեւ դէմք, միշտ մտածկոտ արտայայտութիւն. — ասոնք էին իր արտաքինը կազմող պարագաները : Միշտ հանդիպումէ խոյս կուտայի ատ մարդուն հետ, բարեւէն կը վախճայի ու չի տեսնել կը ձեւացնէի : Ինծի դէմ ստորագրած թուղթը ետ առնելն ինծի այնպէս կը ցուցունէր թէ այդ մարդը ներքնապէս անհաստատ է քիչ մը : Բայց ինծի ի՞նչ փոյթ : Ի՞նչ կ'ուզեն թող ըլլան ուրիշները, բաւ է որ իմ հանգիստս չի խանգարեն : Քիչ մը Եպիկուրեան էի, այն ատեն : Օրէ օր աւելի կը մօտենայի գեղացիներուն, որոնց պարզամտութիւնը հրաշալի էր մէկ խօսքով : Ամէնօրեայ զրադումներս էին հաշտարար ըլլալ գեղական մանր վէճերու : Անկիւն մը նըստած՝ պատգամներ կ'արձակէի : Ու շատ անգամ կը կարմրէի յիշելով թէ մօրուք չունիմ : Ազատ ելեւմուտք ունէի ամէն տան մէջ, գեղին որբը կը կոչէին զիս, ու ես ամենուն՝ իբր հայր, իբր բարեկամ եւ իբր եղբայր՝ սէր ու յարգանք կը նուիրէի : Կայտառ պատանիներ, ճակատնին արեւակէզ աղջիկներ եւ աւելի բարձր տարիքով հաւեր ու հանիններ, իրենց անկումին մէջ ալ զեռ առողջ, օրէ օր աւելի նոր զբօսանքներ կը մատակարարէին ինծի : Պոլիսը մոռցած էի իրաւ որ :

Կիրակի օրմըն էր. այս օրին պէս աչոււններուս առջեւն է : Որոշ կը յիշեմ, Նահապետ աղային տղան, Վահան անուանով չարածձի ալ սիրուն դպրոցական մը սենեակս եկաւ :

— Պատուելի, հայրս բարեւ ունի, այս իրիկուն մեզի հրամեցէք ճաշի :

— Շնորհակալ եմ, չեմ կրնար գալ :

— (զեռ հին դէպքը մոռցած չէի) Քիչ մը ետքը նորէն եկաւ, եւ այս անգամ աւելի ստիպողական եւ խնդրական ձեւով : Ընդունեցի : Իրիկունը պատրաստուեցաւ : Դեռ ատ տունը բնաւ գացած չէի, մարդուն հետ խօսած չէի : Եւ ինծի համար, անծանօթ տունն ալ սրտի պէս բան մըն է : Հիմա երկուքէն ալ հաւասարապէս կը սոսկամ :

Գացի : Խոշոր ու հոչակաւոր տուն մը : Նուրբ ու կոկիկ մաքրութիւն մը ամէն կողմէ կը շլացնեն աչքը : Ներսը մանկային դուարթ ու կայտառ ծիծաղածեր, Մանկութիւնս կարօտցած էի արդէն : Կարգով ձեռքս կը սեղմեն, միւս կողմէն ալ նահապետ Աղան ներում կը խնդրէ որ մինչեւ այն ատեն առիթ չեն ունեցած զիս տուն հրաւիրելու : Հին դէպքը մոռցեր է, ես ալ կը մոռնամ կամաց կամաց : Կ'զգամ թէ Նահապետ Աղան մօտէն շատ աղնիւ մարդ մըն է : Առաջ կոշտ մարդ մը կը կարծէի : Այնպէս չէ եղեր : Պզտիկները շուրջս կը բոլորուին, վայրկեանի մը մէջ մտերիմներ կ'ըլլանք իրարու ու կ'սկսին ինծի գանգատիլ իրարմէ : Խաղալիկս առաւ, շաքարս չի տուաւ, խօսքերէն կը հետեւցնեմ թէ ընդհանրապէս յանցաւորը Վահանն է, որ կ'ստ կարմիր կտրած՝ նշանացի կ'սպառնայ երկու փոքրիկներուն : Իսկ անոնք կը շարունակեն, իբր թէ պատեհ առիթ գտած ըլլային :

Սէզանը կը բերեն : Սպասուհի չուսին, իրենք են թէ՛ տանտիրուհի թէ՛ սպասուհի : Խոշոր լամպան կը վառի : Թեւերը քիչ մը վեր առած՝ Փանին կ'ըստպատուորէ սեղանին — 13 — 14 տարեկան աղջիկ մը : Ես ամենուն զիմացը նստած եմ : Պզտիկները նոյն ճուղիները սեղանին վրայ ալ : Ալ գիշեր չիկայ : Արշալոյսի կը նմանի :

Սեզանէն ետք, մէկ երկու ժամ ալ խօսեցանք ասկէ անկէ : Մայրիկը շատ բարի էր : Հարցուց ինծի թէ մայր չունէի՞, Չէ՛ ըսի : Ու պատմեցի այն հին տխուր պատմութիւնն աչքերը բաց կարօտով մեռած մայրիկիս Յուզումած էի ու կար-

ծեմ քիչ մըն ալ լացած : Լռեցինք : Խօսքերը վերջացան ու մտածումները սկըսան :

Մեկնեցայ :

[Շար.]

Ռ. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ՊՏՈՒՂԸ

ԱՄՈՒՄԵԱԿԱՆ ԽՆԴՐԻՆ ՎՐԱՅ

ՈՒՍՈՒՄԵԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ա.

Յայտնութիւն մ'է որ առջի օրէն կ'արգիլէ մարդը՝ ճաշակելէ կեանքի պտուղէն, եւ մինչեւ այսօր նոյն յայտնութեանէն ուրիշ պատճառ մը չեմ կրնար տեսնել այն ամէն արգելքներուն ու պայմաններուն մէջ զոր ամէն ազգերու օրէնքներն ընդունած են ամուսնութեան նկատմամբ :

Մարդ՝ պարտաւոր է զգուշանալու, վասն զի գողնալը, յափշտակիլը, իւրացընելու իրաւունքի այն չափազանցութիւնն է որ ուրիշին նոյն ազատութեան կաշկանդումը առաջ կը բերէ. մարդ պարտաւոր է ուրիշը չբռնաբարելու, վասն զի այդ պարագան ուղած կերպով չար ժելու իրաւունքի այն չափազանցութիւնն է որ ուրիշները կ'արգիլէ՝ նոյն ազատութիւնը գործածելէ : Ուստի, երբ գողնամ, երբ յափշտակութիւն ընեմ, երբ իմ ընկերս բռնաբարեմ, ընկերութիւնը որ զինքը կազմող անհատներուն իրաւունքները պաշտպանելու համար կազմուած է արգէն. իրաւունք եւ միանգամայն պարտականութիւն ունի զիս արգիլելու, եւ մինչեւ իսկ ազագային ալ այդ տեսակ անիրաւութիւն մը գործելու անկարող լինակի մը մէջ դնելու : Բայց երբ ես կ'ուզեմ այս կամ այն պայմաններով կենակցիլ այս կամ այն աղջկան հետ, որ նոյնպէս կը հաւանի այդ կենակցութեան, ո՛չ ապաքէն երկուքս ալ միասին, մեր ուղած կերպով, չարժեքու

բնական ազատութիւնը գործածած կ'ըլլանք. կրնամք ըստել թէ առով մենք երկուքս երրորդի մը նոյն ազատութեան արգելք կ'ըլլանք. ուրեմն ի՞նչ բանաւոր պատճառ մը կը հարկադրէ զմեզ, այդ միացումը գործադրելէ առաջ, ընելու այնպիսի ուխտեր, այնպիսի երդումներ որ գուցէ ապագային չպիտի կրնանք կատարել, ընդունելու այնպիսի հաստատ պայմաններ որ գուցէ ոչ մէկերնիս չահաւոր կը նկատենք. հպատակելու՝ այնպիսի անձերու միջնորդութեանը որոնց վրայ գուցէ ոչ մէկերնիս վստահութիւն ունինք : Յետոյ, երբ փոխադարձ հաւանութեամբ կ'ուզենք բաժնուիլ իրարմէ, եւ այն՝ առանց իրարմէ բան մը պահանջելու, որո՞ւ զրկանք մը ըրած կրնանք համարուիլ. ընկերութիւնը, զո՞վ պաշտպանելու իրաւունք ունենալ կը կարծէ, մեր երկուստէք հաւանութեամբ որոշած բաժանման միջամտելով. ու երբ այդ բաժանումէն ետքը, կ'ուզեմ դարձեալ կենակցիլ ու եւէ պայմանով. ուրիշ աղջկան մը հետ որ զիս եւ իմ անցեալս ճանչնալով՝ կը հաւանի կենակցիլ ինծի հետ, այս պարագային մէջ դարձեալ ուրո՞ւ ազատութեան դէմ վարուած, որո՞ւ զրկանք պատճառած կրնամ համարուիլ. ուստի եւ ինչո՞ւ ընկերութիւնը պարտաւոր կը զգայ ինքզինքը իմ դէմս կանգնելու իր օրէնքներու հաւաքածուններովը :

Բնական ու դրական իրաւունքներու սահմանները, իրաւունքի ու բարոյականի տարբերութիւնը քիչ չատ ըմբռնելու կարողութեան տէր ոչ մէկը, կը յուսամ, կրնայ գտնել այս ամէնուն համար գոտ իրաւագիտական ամենափոքր պատճառ մը :

Յայտնութիւն մը արգիլեց այդ վայելքը, եւ մինչեւ այսօր յայտնութիւններ են որ կը շարունակեն պայմանաւորել զայն. ու այդ յայտնութիւնները, որ բնաւ պատճառ մը չպիտի կրնան ունենալ զուտ իրաւունքի սկզբունքին մէջ, չատ բանաւոր պիտի երեւան սակայն բարոյականի ու գեղեցկավիտութեան տեսակէտներով :

Բ

Ազատ ես, կ'ըսէ մարդուն, Աստուածային առաջին պատուէրը, այս պարտէզին ամէն հաճոյքները վայելելու, բայց միայն մի՛ դպչիր այդ ծառին: Ո՛վ կրնայ ըսել թէ այդ պատուէրը որ ուրիշի մը մէկ իրաւունքը փրկելու նպատակ չունի եւ չէր կրնար ունենալ երբեք, յատկապէս տրուած չէր մարդուն, իրականէն շատ աւելի հաճոյալի ընելու համար այն վայելքը, եւ ասով իսկ ապահովելու համար մարդկային սեռին շարունակութիւնը: Այսպէս մտածելու ստիպուած ենք, եթէ կը հաւատանք թէ կայ Աստուածային նախախնամութիւն մը որ չէր կրնար անգիտանալ մարդուն բնական ձգտումը դէպի այն ծառին պըտուղը, դէպի այդ վայելքը. իսկ եթէ մարդկային բանականութիւնը միայն կ'ընդունինք իբր միակ նախախնամութիւն աշխարհի վրայ, այն ատեն ալ «Աստուածային» էն աւելի վսեմ մակդիր մը չենք կրնար գտնել՝ որակելու համար այն ներշնչումը որով մարդ մը կրցած է յղանալ զրախտի առեղծուածը, վասն զի անոր մէջ կատարելապէս ու սքանչելապէս կը բացատրուի մարդուն ֆիզիքական ու բարոյական ձգտումներն ու անոր ճակատագիրը⁽¹⁾,

Բնականաբար այսօր ոչ մէկ քաղաքակիրթ աշխարհի մէջ ոչ մէկը կրնայ փորձառութեամբ զիտնալ թէ մարդ հիմակուրնէ որքան աւելի կամ նուազ երջանիկ պիտի ըլլար եթէ նոյն պայմանները գոյութիւն չունենային: Բայց երբ կը բաղդատեմ շատ մը ծանօթ միջնուորտներու հետ ընտանեկան յարկը, երբ կը մտածեմ թէ որքան անարժէք կ'երեւան սովորաբար մեր ամէնէն կենսական

պէտքերը գոհացնող կարօտութիւնները, ինչպէս են ջուրը, օդը, արեւը. երբ կը նկատեմ սքանչելապէս ներդաշնակ այն հակադրութիւնն որով հաճոյքը գոյութիւն չպիտի ունենար առանց զայն ձեռք ձգելու՝ դժուարութեան, այն ատեն իր ամբողջութեամբն ըմբռնել կը կարծեմ կեանքի պտուղը ճաշակելու իրաւունքին քով, չարուած պայմանադրական յայտնութիւններուն տակ պահուած գեղեցկագիտական հզօր ճաշակը: Եւ դարձեալ երբ կը մտածեմ այն մեծ պատասխանատուութեան վրայ որ կ'ունենայ մարդ հանդէպ անմեղ այն արարածներուն որ աշխարհ գալու դժբախտութիւնը կ'ունենան, պատասխանատուութիւն մը ուրկէ երբեք չպիտի կրնայինք ազատիլ պարզապէս արդարութեան սահմանին մէջ վարուելով անոնց հետ. մանաւանդ երբ կը մտածեմ թէ այդ պատասխանատուութիւնը ըստ ինքեան անբաժանելի ըլլալով էրիկէն ու կնոջմէն, անոնց կատարեալ համերաշխութիւնն անհնարին պիտի ըլլար մինչեւ որ անոնք, ինքզինքնին փոխադարձ իրաւունքի ու պարտականութեան կապերով ընթանալու կոչուած էակներ տեսնելէ ա'լ դադրէին: Իրարու յանձնուս զոհողութիւններ ընելու տրամադիր գտնէին ինքզինքնին, այնպէս շարունակէին իրենց կեանքը. մէկ խօսքով իրենց երկու մարմինները մէկ կարենային նկատել. եւ վերջապէս երբ կը մտածեմ ու կը խորհիմ թէ մարդ, մանաւանդ քաղաքակրթութեան ընկերութեան մը մէջ, առտուրնէ մինչեւ իրիկուն իր հացի կոխի խոնջանքէն ետքը, ֆիզիքապէս ու բարոյապէս ո՛րչափ պէտք ունի վայելելու անդորրութիւն մը՝ ուր կարենայ առանց միտքը յոգնեցնելու իր սրտովը միայն ապրիլ. երբ կը մտածեմ այս ամէնուն վրայ, այն ատեն ալ գերազանցապէս հիանալի կը գտնեմ բարոյական այն ոգին որ կրցած է ներշնչել այդ յայտնութիւնները:

[Շար]

ԷՍԲԷՐՕ

[1] Պատմականօրէն տարրեր կերպով կ'ըմբռնենք Դրախտի Ագամ Եւսոյի հեքեթը որու խանձարուքը Արեւելեան Միջօրեանութեան միջնուորտներու մէջ հիւսուած է, եւ որ զանազան ազգերու մէջ այլեւայլ բնագոյնական գոյներ տուած, միջավայրի ազդեցութեան տակ, մինչեւ որ Ս. Գրքի հրաշխառն ու հրաշապատում մէկ էջը կազմած է:

ՀԱՅ ԱՇՈՒՂՆԵՐ

որ

Ժողովրդեպետական ԿԵՆՏՐՈՆԵՐ

(Շար. «Բիւրակն» քիւ 35-36)

4. Պոլսոյ մէջ բանաստեղծ Թուրք Պէյ մը, որ շատ հետաքրքիր էր Առնոլդ-նէրու հւ վազուց լսած էր նաեւ Քեթիօ Օլլի Զարուրիի անունը, կը գտնէ ու մտերմութիւն կը հաստատէ Զարուրիի հետ, եւ օր մըն ալ առթիւ մը ժամանակին Սուլթանին կը ներկայացնէ: Զարուրին Թուրքերէն լեզուաւ յանպատրաստից գովեստի երգ մը կը խօսի, որով իրաւամբ կը գովէ Սուլթանն, իր փառաւոր պալատը եւ պալատականները: Սուլթանը տեսնելով որ Քեթիօ Օլլի Զարուրին հմուտ ու բանիմաց առնոլ մըն է՝ արքայալայել պարգեւներով կը վարձատրէ, ու նոր ծածկանուն մըն ալ կը շնորհէ իրեն՝ որ է Շավգի:

Զարուրին որ եւ է Հայերէն երգ չունի, այլ միշտ երգած է Թուրքերէն, որոնք մեծաւ մասամբ սիրային են, եւ մասամբ ալ բարոյական — խրատական: Այս վերջին մասի երգերուն նիւթը կ'ընտրէր միշտ Աստուածաշունչ Ս. Գրքէն:

Զարուրին Հայ մեծամեծներու քով ալ մեծ պատիւ ու յարգանք ունեցած է, ու մասնաւորապէս սիրելի եղած է Պեղծեան Յարութիւն ամիրային, որուն մահուանը վրայ ալ յօրինած է, կ'ըսեն Թուրքերէն երգ մը իրեւ զամբանական:

Քեթիօ Օլլի Զարուրի—Շավգի, վախճանած է Կ. Պոլիս, բայց որ թուականին՝ ծանօթ չէ մեզի: Կ'ըսուի թէ իր բոլոր գոյքերը Գում—Գարուի Մայր եկեղեցուն թողած է:

Իր երգերէն քու մը իրեւ նմոյշ. Դէմ չէքմէ, դէմ եմէ տիւլանէ կէօնիւլ. Սանա պուլունմայան պունճա եար օլ-սուն եւլն. եւլն:

* *

51. Զարուրի. — Հայ երգիչ մը, (զալէմ չուարասը), բնիկ էտիրնէցի, արհեստիւ երկաթագործ էր ու կ'ապրէր այս

արհեստովը: Իսկական անունը ծանօթ չէ մեզի, ինչպէս նաեւ իր ծննդեան ու վախճանման թուականը: Գրած է շատ մը երգեր Թուրքերէն: Իր երգերէն չունինք մենք:

* *

53. Զարափ. — Հայ—Առնոլ մը, բնիկ Կարնոյ Քէօիրիւ գեղէն, ծնած է 1785 թուականին, եւ վախճանած է խոր ծերութեան հասակին մէջ: Երիտասարդութեան տոնն իր երկու աշուղներու լոյսէն զրկուելով՝ եղած է աշագուրկ: Իսկական անունը ծանօթ չէ մեզի: Կ'երգէր միշտ Թուրքերէն եւ կը գործածէր Սազ: Իր երգերէն չունինք:

* *

54. Զաւարիա Ագուլեցի. — Հայ երգիչ մը, որ կ'ապրէր Ժէ. դարու մէջ: Ասոր մասին առ այժմ կենսագրական ծանօթութիւններ կը պակսին մեզի: Զաւարիան երգած է շատ մը Տաղեր ու երգեր: Իր երգած Տաղերէն օրինակ մը անցած ըլլալով մեր ձեռքը՝ կը դնենք այս տեղ:

Տաղ Ողորմուկ

Զառածեալ մեղօք եղկելի,
Թշուառացեալ մարմնով եմ գերի,
Մի՛ լինիր անյոյս եւ թերի.
Սիրտ իմ, վասն ընդէ՞ր տըրտում ես,
Ուրախ լեր ընդէ՞ր տըրտում ես:
Աստուածածին սուրբ Կոյս է,
Մեղաւորաց դարձ եւ յոյս է,
Ապագայիցն եւ այժմոյս է.
Սիրտ իմ վասն ընդէ՞ր տըրտում ես,
Ուրախ լեր, ընդէ՞ր տըրտում ես:
Քաջալերեաց սիրտ եւ խընդա,
Ուրախ լեր անձն իմ եւ ցընձա,
Զուարճացիր դո՛ւ եւ բերկրեա՛.
Սիրտ իմ, վասն ընդէ՞ր տըրտում ես,
Ուրախ լեր, ընդէ՞ր տըրտում ես:
Աշխարհս ամենայն ունայն է,
Թափուր եւ զատարկ միայն է,
Զարութիւն ի քննէ հանէ.
Սիրտ իմ, վասն է՞ր տըրտում ես,
Ուրախ լեր, ընդէ՞ր տըրտում ես:

Ի քեզ յուսանամ Տիրածին ,
Մարիամ սուրբ Աստուածածին ,
Երկըրպագեմ քո միածին .
Սիրտ իմ , վասն է՞ր տըրտում ես .
Ուրախ լի՛ր ընդէ՞ր տըրտում ես :
Առ յինէն ի քեզ զայս զըրուստ ,
Մի՛ լինի բընաւ յուսահատ ,
Զաւարիսս երգէ զայս զըրուստ .
Սիրտ իմ , վասն է՞ր տըրտում ես ,
Ուրախ լի՛ր ընդէ՞ր տըրտում ես :
[Շար.] S. Վ. ՊԱԼԵԱՆ

ԳԵՐՈՒՄԻ ԿՆՈՋ ՄԸ ՆՈՄԵՐԸ ԻՐ ԷՐԿՈՆ

Հետեւեալ նամակը գեղեցիկ նմոյշ մըն է այ՛ն նամակներուն զոր մեր գեղացի կիները գաւառներէն կ'ուղղեն Պոլիս կամ ուրիշ տեղ պանդխտած ու զիրենք մոռցող էրկներուն : Աւասիկ նամակի հարազատ պատճէնը (1) :

1897 Նոյմ. 26ին

Մեծ . Սիրելի Գլխաւոր (2) իմ

Ղ... Հ... ի Քղի — Քլրպող գիւղացի ընտանիքէդ (3) Խփսիցիէն , որգիէդ Սարգիսէն , Մայրամէն , Պողոսէն եւ տանը եղեալ ամենեցունէն շատ սիրով կարօտով բարեւնիս կուտանք քեզի եւ քու անուշ պատուական խթերնիդ կը հարցընեմ : Մէկ ալ թէ որ կամիս մեր կողմերը հարցնել , փառք տիրոջը ողջ առողջ ենք , բայց քեզմէ յուժ կարօտ ունի(ն)ք : Բարձեալն Աստուած միմիանս տեսնելու արժանի արասցէ ամէն :

Մէկ ալ , սիրելի գլխաւոր իմ , ահա եղաւ երկու տարի օր (որ) քեզնէ լուր չենք առի , ինչու ատանկ կ'ինիս (4) եւ չես գիտեր թէ մեր յուսը վերը Աստուած վարը դուն ես . գալով որ դուն ատանկ կ'ինիս եւ բոլորովին մեր յուսը

[1] Այս նամակները շատ անգամ արցունք թափելով գրել կուտան գեղի վարժապետին կամ որ եւ է կարգացւորի :

[2] Լէրիկ : [3] Ամուսինէդ [կին] . երբ կին մը ուրիշ գեղէ մը բերուած է , իր գեղին անունովը կը ճանչցուի : [4] Կ'ընես :

կը կարես եւ անգամ մը դուն ալ խորհիր թէ իմ զաւկներս ինչո՞վ կ'ապրին եւ ինչո՞վ իտարայ կ'ինին , որ չըն մեռնի : Համա այս բոլոր բաները չես խորհիր , վերջապէս ալ համբերանքս լիմնցաւ եւ մինչեւ այսօր քեզի սպասելէս հեղիս եւ լաւ , ու մէկ մը որ դուն կատարեալ մարդ եղնիս , կը խորհիս թէ աշխարքիս վրայ մարդ մ'օր կ'ամուսնանայ , պէտք է որ այն ամուսնուն մէջքին ըլլայ (քովը գտնուի) , գալով չեկնայ նը , անոր մեղքը մինչեւ ի մահ գլխաւորին ճիտն է : Եւ հիմա գիշեր ցերեկ քու վրայ խորհելէն կեանքս մաշեցաւ եւ աչքերուս լոյսը պակսաւ , նորէն քեզնէ բան մը չըստացայ , ալ դուն խորհիր , սիրելիս քու ըրածիդ վրայ , եւ հիմա բան մը չեմ ըսեր , մինակ թէ կը յանձնեմ իմ ու քու Աստըծուն , թող անիկա դատէ իմ քաշած նեղութիւնս ու չարչարանքներս :

Ալ չունիմ գրելիք :

Մնամ նամակիդ սպասող

Ընտանիքդ Խփսեցի Ղ. ի կինը

Թ. Գ. Կրկին սիրով բարեւս կուտամ Ս... աղա քեզի , եւ քու պատուական խաթերդ կը հարցնեմ : Մէկ ալ Ս... աղա , ոտքերդ ու ձեռքերդ կը համբուրեմ եւ կը խնդրեմ օր այս նամակս ձեզ հասածին պէս , զրկես երթայ գլխաւորիս :

ԽՈՅԹԵՅՈՅ ՄԷՋ ԵՐԳՈՒԱՅ

ՀԱՐՍԱՆԵՊԱՆ ՊԱՐԵՐԳ

Ամպն էր երկինք հովն անուշ
Սիրականիս քունն անուշ .
Տարին տառներկու ամիս՝
Թօռմաւ խնծորն ի գօտիս .
Խնծոր ի կէս խածուկ էր ,
Չորս քէօչէն արծթուկ էր .
Տանիմ շտամ ոսկերիչ ,
Շինէ մատնիք ապրճան ,
Տամ եարոջ՝
Իր քրոջ .

Ամպն էր երկինք հովն անուշ՝
 Եւր խորոտիկ պաքն անուշ :
 Տօ՛, աղա՛յ, աղա՛յ, քօլոսով՝
 Մինչ երբ ընցնիս մեր զրնով
 Չարկինք քեզ խանջար խորուն
 Ելնի քու կարմիր արուն :
 Ամպն էր երկինք ևայլն :
 Աղջիկ քու անուն ի՞նչ է
 Աղջիկ քու անուն Շուշան :
 Ելիւ երթանք Սուրբ Նշան՝
 Օսկի մատնի քեզ նշան :
 Հարիւր ուզես հազար կիտամ :
 Ամպն էր երկինք ևայլն :
 Կէս գիշերուն զուրս ելայ ,
 Մատղաշ ամպիկ մ'էր ելէր ,
 Դանդաղ ձնիկ մ'էր թալեր ,
 Բօկիկ հետիկ մ'էր գացէ :
 Առա զհետիկն ու գացի
 Դացի կայնա զըլիւրնուն՝
 Վարդեր փրփուկ էր երբնուն ,
 Երկու ծծի մէջ նշան կեր
 Չոգայ թէ զնշան պաքէք
 Դլորա զընտան ինկայ
 Կանչի Սուրբ ու Սրբօրէք
 Մէկիկ չեկաւ երեւան
 Սուրբ Սարգիսն էր խորունան :

* * *

ՊԱՐԵՐԳ ՀԱՐՍԱՆԵԱՅ

(Խնամ)

Փեսան ելաւ արեւելուց դէհէն ու կիգէր ,
 Փեսան լուս էր ու լուս կիտէր՝
 Արեգական պէս կը չողէր ,
 Մամտի՛ք, էլէ՛ք, առաջինին երթանք ,
 Էն ճամբսներ փեսան կուգար
 Էն ճամբսներ վարդ ու սեհան
 Իր ճմիկ ճէհլիկ խաթրի համար
 Անի ո՞վ էր կիտար սարէն
 Քառսուն աղբիւր բղխէր քարէն
 Քսանուջօրս Սուրբ մարգարէն
 Օրհնէ փեսան ու հարսնուկն
 Փրկէ՛ ի չարէն, փրկէ՛ ի չարէն
 Ան ի՞նչ պիտէր մեր փեսին
 Շուշան հովտի ծաղիկ պիտէր փեսին
 Երուսաղէմ օրհնէ զփեսան զհարսնուկն
 Փրկէ՛ ի չարէն, փրկէ՛ ի չարէն :
 Շինեցին է՛յ, շինեցին՝

Շինեցին , թամամեցին .
 Շէմ սեմկալ ուրախացին
 Սիւն, զգերան խնդաղուցին
 Սուրբ Խաչ Վերէն բաղմացուցին :

* * *

ՍԻՐԵՐԳ

Սարգիս մէյտան էլնինք ես
 Աղջիկ քու սէրն է թափեր վրէս
 Վերեւ մեր տան բուլ մէ տանծի
 Վերեւ ձեր տան բուլ մէ տանծի
 Տէր Յակոբին մօրուքը խանծի
 Ուզի զաղջիկ չտուէց ինծի :
 Մեր առունը ձեր մօտիկ մօտիկ
 Էրթանք քաղէնք հորթուն խոտիկ
 Իմ եար քնն լուս էլ խորոտիկ :
 Վերեւ մեր տան բուլ մը նունի
 Երկու կաքաւ մէջ ձմրոնի
 Մէկ կը բռնեմ մէկ թոփ
 Վերեւ մեր տան բուլ չլօրի ,
 Շամամ ծծեր ծոց գլորի
 Աչկունքս տեսաւ
 Հոգիս թռաւ :
 Քառսուն եկաւ Ամգա դէհէն
 Հետ քարվընին ջորի մի կար
 Վէրէն ջորուն խուրճիկ մի կար
 Մէջէն խոքճուն անտուկ մի կար
 Սնտկին մէջ աղջիկ մի կար :
 Աղջկան անուն ալթուն խաթուն
 Բռնեմ զքու թեւ , թալէմ մեր տուն
 Էլէք էրթանք կոռնկ ու սար
 Շինենք քէօք մը , մանենք հիսար
 Ճավպէլէքի խաթրի համար՝
 Հարիւր ուզէ հազար կիտամ :

* * *

ՍԻՐԵՐԳ

Վարդերի երկուշաբթին
 Ասի փոցիս , զգերնդին
 Դացի հետին ձոր ափին
 Չորեցի ձոր փորեցի
 Մանտրիկ մանտրիկ խորմեցի
 Բէհնի ջղով կապեցի
 Քառսուն բարդոց ընեցի
 Շէհնէն վրան բերեցի
 Տասը բարդ հասը հանեցի

Եարոջ սէլեր բերեցի
Եարոջ դռնէն անցուցի
Եարոջ դռներ կիսաբաց
Մտայ, կ'առնենք թափէ հաց
Թուա չնիկ զիս ի խած
Բուժա՛, թերմաչ մնացած

ԲԱՌԱՐԱՆ

Լէ=ալ, եւս
Խոշորեր է=մեծցեր է
Գընծ էլուն=ուրիշլ պէս
Շմաղիք=գոգնոց
Բուշի=գլխի լաշակ
Բօլոս=թաղիքէ գտակ
Թալել=նետել, ցրուել, սփռել
Խորուսան=խելացի
Շլօրի=մամոխ (պտուղ)
Շամամ=գեղեցիկ
Շէհնէն=տասանորդ
Գուժա՛=հեռի՛, կորսուէ՛
Թէրմաչ=անտէր
Պետէր=պէտք էր
Բուլ=փունջ, թուփ, ծրար
Ճավպէլէք=գեղեցիկ
Խորմեցի=ծրարեցի

Մեցի Ասուածասուր Թահսապուրն-
եանի օժանդակութեամբ հաւաքեց

Հայեպ

2. ԿԵՆՃԵԱՆ

ԽԻԱՆԻ ԳԱՒԱՌԱԲԱՐԲԱՌԸ

Ա

Անկըդրել, ականջ դնել. մտիկ ընել :
Աղլէզ, մասնաւոր տեղ մը, ուր կը
գտնուին դուրան քարեր ու
րոնց վրայ աղ կը ցանեն. ոչ-
խարները գալով՝ աղը կը լցեն :
Անաւորն, անյարմար ատեն, վազըքսըզ :
Անգահ, ուշ, անյարմար ատեն, երբոր :
Անկզկայ, աւետիք, բարի լուր :
Անլուտի, շատախօս :
Անուոր, անուանի :
Աշմուշ, նօսր մութ, արեւ մարը մըտ-
նելէն վերջ :
Աչքել, աչքէ անցընել :
Աջառ, արջառ, երինջ, հերկելու տարի-
քին չհասած :

Արաղջի, շինական գլխարկ : Շատ տե-
ղեր աղջի կ'ըսեն աղջկան, եւ
որովհետեւ արաղջին աղջիկնե-
րը կը նկարեն, արաղջի կը
նշանակէ աղջիկէ շինուած :
Արկ, ննջեցեալի հոգուն համար տըր-
ուած կերակուր :

Արուսուկ, տեսակ մը բանջար, ե որ
կ'ըսուի նաեւ կակաշին :

Աքմորդի, աքամորդի, մարդ :

Բ

Բախտուպրուս կամ Պրխուպրուս, անե-
րեւոյթ ըլլալ :

Բանկլիկ, մանրավէպ :

Անքնալ, տնտնալ, երերալ :

Բուխ բուխ, ծուխի քուլաներ :

Բուտ, դարման, ընտանի կենդանինե-
րու ձմրուան պաշար :

Բոճամ կամ Պոչամ, երիտասարդներու
և պատանիներու գլխի մազերը :

Գ

Գարա, թխահաւ :

Գազ, փշոտ սուռնի մը որ լեռները կը
բուսնի. լեռնաբնակ ժողովուր-
դը գաղը մասնաւոր գործիքով
մը կը խլէ արմատէն ու կեր-
ցընէ եզներուն ու կովերուն :
Հատ օգտակար ուտելիք է ա-
նասուններուն :

Գաւարս, տեսակ մը կորեկ :

Գզիր, քեհեա, սէսի ու համբաներու իշ-
խանութեան ենթակայ :

Գէջոիլ, բորբոսիլ :

Գիթ, մոլորուած :

Գոգիլ, ոչխարներու յանկարծական փա-
խուստը :

Գուգ, գոգ, ծոց, գիրկ :

Գուշ, փայտէ շինուած տաշտ :

Դ

Դատիլ, աշխատիլ, գործել :

Դատում, աշխատանք :

Դարկեհ, մեծ դուռ :

Դարման, անասուններու ձմրուան պա-
շար :

Դելքիլ, ղիւահարիլ :

Դիր, անգամ :

Դուրան, տափարակ :

Ե

Երգ, երգիք, ծխնելոյզ:
Երէցփոխան, կրօնական համբայ, թէեւ
աշխարհական, որ կը հիւրըն-
կալէ գեղն այցելող կրօնական-
ները, եւայլն ու անոնց գոր-
ծերը կը կարգադրէ:

Զ

Ձաւատայ, ճամբու պաշար, ուտելիք:
Ձընզընալ, ջրերու տեսակ մը գլգլալը,
դղչելը:

Ձուլալ, ջինջ, յստակ, ինչպէս զուլալ
ջուր, գինի եւայլն:

Ձալ, զրգոալ, հեղուկներու մանա-
ւանդ ջրի թափթփելու ձայնը:

[Շար.]

Մ. ՊԱՆԻԷԼԵԱՆ

Ն. Տիւղէնճեան էֆէնտի հետեւ-
եալը յղած է մեզի՝ հրատարակելու
խնդրանքով:

Պատուական հանդիսիդ 37-38 թիւե-
րուն մէջ Գործնական Համարակալու-
թեան Գ. տպագրութեան առթիւ գըր-
ուած գրախօսականը կարդացի, և կը
փութամ շնորհակալութիւնս յայտնել:

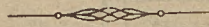
Պատուարժան յօդուածագիրը այդ առ-
թիւ սոյն գիրքս տարրական նախակըր-
թարաններու 11-13 տարեկան տղոց
համար շատ ընդարձակ գտնելով՝ կ'առա-
ջարկէ որ աւելի համառօտ գոսադիրք
մը պատրաստեմ:

Արդէն նախակըրթարաններու եւ գա-
ւառացի ուսանողներու համար 1896 ին
հրատարակած եմ «Կրկնասումարը ուրբ
դասով» գիրք մը, ուր ա'յնպիսի դիւրմ-
բընելի եւ պարզ կերպով բացատրուած
է Կրկնասումարը, որ ամէնէն մատաղ
միտքերու անգամ դիւրահասկնալի է:

Ինչպէս մեր գրքին յառաջարանին մէջ
ալ ըսած ենք, որ մեր վարժարաններու
մէջ մինչեւ այսօր նուազ կարեւորութիւն
կը տրուի գործի կեանքին մէջ ա'յնքան
մեծ կարեւորութիւն ունեցող Համարա-
կալութեան ուսման. այդ թերին նոյն իսկ
մեր դպրոցական վիճակին մէջ զգացած

էինք, եւ առջի օրէն միտքերնիս դը-
րինք մերովսանն լրացնել զայն. գործի
մէջ մօտաւորապէս 30 տարուան մեր
փորձառութեամբը հետզհետէ ճոխացնելով
եւ կատարելագործելով մեր Համարա-
կալութեան գիրքը, որուն Բ. Գ. տպագ-
րութիւնները գործի մարդոց գնահատ-
մանը արժանացաւ: Այդ գնահատումը
բարոյական պարտք մը կը դնէ վրաս
որ գրքի չորրորդ տպագրութիւնը ա'լ
աւելի ճոխացնեմ եւ կատարելագործեմ:
Այս պէտք է ըլլայ պարտքը, կարծեմ,
ամէն խղճամիտ հեղինակի որ կ'ուզէ
իրապէս օգտակար ըլլալ իր ընտրած ճիւ-
ղին մէջ. յառաջդիմութիւնը եւ զար-
գացումը տարբեր կերպով չենք կրնար
ըմբռնել:

Ն. ՏԻՒԶԷՆՃԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կեօքի 150 ամեակը. — Առաջիկայ
տարի կը լրանայ Կէօթէի ծննդեան հար-
իւր յիսունամեակը որ անշուշտ առիթ
պիտի տայ Եւրոպական գրականութեան՝
նորոգելու այդ մեծ բանաստեղծ փիլի-
սոփային յիշատակը: Մեր գրականու-
թիւնն ալ մեծ օգուտներ կրնայ քաղել
Կէօթէի տաղանդէն: Մինչեւ ցարդ թարգ-
մանուած են անոր քանի մը վէպերը:
Կը լսենք թէ ուսահայ ծերունի բանա-
ստեղծ Բարխուդարեանց կը թարգմանէ
Գերման մեծ բանաստեղծիը Ֆաուստ ա-
նուն աշխարհահռչակ ողբերգութիւնը,
եւ թէ՝ Թիֆլիզի հրատարակչական ըն-
կերութեան յատուկ պատուէրով կը
պատրաստուի Կէօթէի կենսագրութիւնը:

Գրականական արդիւնաբերութիւն. —
Պարբերական հրատարակութեանց մասին
առաջին տեղը կը բռնեն Հիւս. Ամերի-
կայի Միացեալ Նահանգները որոնք ու-
նին 38 հազարէ աւելի լրագիր եւ ամ-
սագիր:

Եւրոպական պետութեանց մէջ առա-
ջին տեղը կը բռնէ Պելճիքան: Այս պըզ-
տիկ երկիրը որ հազիւ դաւառի մը չափ

է, ունի 400 լրագիր: Ասոնցմէ 25ը կը զբաղի աղանձի որսորդութեան վրայ գրուած նիւթերով, իսկ 8 հրատարակութեանց նիւթ կը կաղմեն կապիկները:

Կիներու պատգամութիւնը. — Միւնիխի մէջ (Մայրաքաղաք Պաւերիայի) կազմուած է «Տիրոջ դազաղի ասպետներու ընկերութիւնը», որուն նպատակն է պաշտպանել իդաիան սեռին պատիւն ու կեանքը եւ սկսեր է իր դործունէութիւնը՝ զբամատուն մը հաստատելով ի նպաստ հիւանդ կիներու: Ընկերութեան հիմնուելուն առիթ տուեր է Աւստրիոյ կայսրուհին աղետալի մահը, որովհետեւ կայսրուհին Պաւերիացի իշխանուհի էր: Այս կերպով կը վերահաստատուի միջնադարեան ասպետութեան մէկ տեսակը, այսինքն ժամանակակից ձեւով ու ոգիով:

Կրնանք ըսել ուրեմն թէ տգեղ սեռը սկսած է գեղեցիկ սեռին նկատմամբ իր անիրաւութիւնները կամաց կամաց դարմանել:

ՊԱՐՈՆԵԱՆԷՆ ՔԱՆԻ ՄԸ ԷՁ

Մայրաքաղաքիս մէջ բժիշկներուն թիւն օր ըստ օրէ աւելնալու վրայ է. նոյն իսկ այսօր մէկ մարդու երկու բժիշկ կ'իյնայ:

Իրաւ է որ շատ աղքատներ առանց բժիշկի կը մեռնին, բայց որչա՞փ բժիշկներ ալ կան որ առանց հիւանդի կը մեռնին:

* * *

Ես ալ համոզուեցայ որ թատրոնը մեծ մարդերու դպրոց մ'է:

Բայց մեծ մարդիկ ի՞նչ կ'ուսանին այդ դպրոցին մէջ: Խնդիրը հո՞ս է:

Թող ուրիշները պնդեն թէ բարոյակա՜նութիւն կ'ուսանին հոն. ես կը պնդեմ եւ եթէ հարկ լինի երկու վկայ ալ կը բերեմ որ թէպէտեւ բարոյականութիւն դաս կը տրուի հոն, բայց աշակերտները մարմնակազմութեան դաս կ'առնեն,

վանդի հանդիսականները դերասանուհւոյ մը՝ աւելի թեւերուն, պարանոցին, սրունքներուն կը դորձնեն իրենց ուշը՝ քան թէ անոր արտասանած խօսքերուն. եւ, եթէ դերասանուհւոյն թեւերը գեղեցիկ գտնեն, կ'ըսեն.

—Շատ սքանչելի ներկայացում մ'էր:

Խեղճ հեղինակներ... կը կարծեն թէ իրենց գործը կը ծափահարուի... մինչդեռ շատ անգամ դերասանուհւոյն հեղինակն է որ կը ծափահարուի:

* * *

«Հայրիկ, առջի օրը կ'ըսէիր թէ կարմրնալն ամօթխածութեան նշան է:

—Այո՛, երբ մէկը իր ըրածին վրայ կը խախի եւ երեսը կը կարմրի, ըսել է թէ պարկեշտ է:

—Ըսել է թէ մայրիկս շատ պարկեշտ է:

—Ինչո՞ւ:

—Վա՛նս զի ամէն առտու իր երեսը կը կարմրցնէ:

Ո՞վ դոյներ, միթէ դուք ալ այսչա՞փ կը փոխէք եղեր ձեր նշանակութիւնը:

* * *

Այսօր կը տեսնեմ որ կերակուրները մեծ ազդեցութիւն ունին մարդու կարծիքներուն վրայ:

Կը ճանչնամ մէկը որ տարի մը առաջ իր կեանքը պանիր հացով կ'անցընէր, եւ ամէն օր ազգ գործերու վրայ կը խօսէր, իսկ հիմա որ կովու միսով կ'ապրի, ազգ խնդիրներու վրայ խօսողները կը ծաղրէ:

Քահանային մէկը... եկեղեցիին մէջ զանձանակէն մէճիտիլէ մը սխալմամբ զրպանը նետած պահուն՝ ընկերը տեսաւ: Կէս ժամ վիճաբանութենէ ետք, մէճիտիլէն իրենց մէջը բաժնեցին:

Խօսակցութիւն կիներու բաղնիքին մեջ
«Սա օրիորդը ո՞վ է, Տիկին,

—Չե՞ս ճանչնար, մեր դրացուհին՝ Լուսինն է:

—Լուսինն է... սխալ է, տիկին: Լուսինը ձերմակ է, իսկ աս՝ սեւի մօտ բան մ'է...

— Բաղնիքէն ելլելուն պէս, դարձեալ կը ճերմկնայ:

Դիտողութիւն. — Ամուսնական շատ մը կռիւներ կը վերնային երբ խօսք-կապը բաղնիքին մէջ տքուէր:

— Բարիզ գտնուող Հայ ուսանողները կազմակերպեր են Գրական եւ Գիտական Ակումբ մը որուն նպատակն է ըլլալ կապ մը ժողովուրդին ու գիտութեան միջեւ:

Ակումբը որ Բաղաքականութեան հետ բնաւ գործ չունի, հետեւեալ միջոցներով կ'ուզէ հասնիլ իր նպատակին:

1. Գրական եւ գիտական նիւթերու վրայ բանախօսութիւններ կ'ընէ:

2. Պարկեշտ ու լոկ ուսումնական եւ րեկոյթներ կը կազմակերպէ ուր երգեր, ներկայացումներ եւլն. տեղի կ'ունենան:

3. Նուէրներ կը հաւաքէ սատարելու համար աղքատիկ եւ արժանաւոր ուսանողներու:

4. Կը կատարէ ֆրանս. լեզուով դասախօսութիւններ:

5. Իրեն ղեկավարողներուն տեղեկութիւններ կուտայ եւրոպական վարժարաններու եւ այլ հաստատութեանց վրայ:

6. Կրթական կազմակերպութեան վերայ առաջարկութիւններ պիտի ընէ Պոլսոյ Ուսումն. խորհրդին:

7. Մրցումներ կը հաստատէ հայերէն հեղինակութեանց միջեւ՝ քաջալերելու համար հայ հեղինակները:

Ակումբը պիտի հրատարակէ Համալսարան անուն պարբերական թերթ մը, որ պիտի պարունակէ զուտ դրական ու գիտական նիւթեր:

Ակումբի անունն ու հասցէն է. Cercle des Etudiants Arméniens 125, Boulevard St. Michel, 125:

Ա Ռ Ա Մ Ն Ե Ր

ՈՒՆԻՒՅՑ ԼԵՋՈՒՌՈՎ

1. Հէրիւր կընըկ հաւքըւը նը, ցովը պլուզ (զաւակ) բիրէօղ կընըկը կու քէշէ:

2. Մորդ կոյ ըրկըրը տուն կ'աւ-

րէ, իր տունը կու շինէ, մորդ է կոյ եու իր տունը կ'աւրէ, աղքըտըն տունը կու շինէ:

3. Էշուէն կուրդ (կուշտ) մորդը (մարդը) չոք մը (չատ մը) աղքոտնայ նը, ինք իր հարուստ կ'որվոնայ. տամոհ մորդը աշխորը (աշխարհի) ըռզոկ իր ըննայ նը, աղքոտ կ'որվոնոյ (կ'երեւնայ):

4. Տամոհը կինոյ նը (ցորչափ ագահութիւնը կայ) միւհլիւզը անթուրթոնը չէ մեռնը: (Թամահ օլտուրդա միւֆլիւզ աճընտան էօլմէշ:

5. Խոռու (հեռու) կորոկը (կրակը) չոհ չ'ունը, մէօտ կինուղըն հէյէ:

6. Չիւր (մինչեւ որ) մէռնըմ'նը, փոք (մաքուր) կու հոգնըմ, փոք կու կապըմ, գէր կ'ուտիմ, պող կու խըմիմ. — մէռնիմ է նը, զաթը առքաւըթանը իմն է:

7. Հարուստը կ'ըսէ թը ըռզոկէս զլւվաթէն առքաւութընը կ'ուրթըմ, աղքոտն է կ'իսէ թը էս աշխորքը աղքուտըթըն քէշիմ'նը հալի իլէն առքաւութընը պիտի երթոմ ողորմութիւնով: Էս ումուտէօն (այս յուսով) թիւմ' իսսօնը (բոլոր մարդիկ) ումուտ ունան առքաւութնոյ վիրէն, ըմմը միւնէւիւր Ասրոծ կոնը (կրնայ) հընտըի (ընտրել) էտ ճամբընըն:

8. Պոպը տըղըն էգի մը տովով, տէղէն պապուն կիզ մը խէղիւզ չի տովով:

9. Պոպը աղիւխ կիրով, տղան էկուէն աւրիցով:

10 Տէնկիլին զումը կէօխէօղը խեկու'ննայ:

11. Շո'ն սողոյ, իս կիցոծ իքէն, դոն եօր կոս:

12. Մորդ մորդու սատոնոյ, մորդ մորդու հըրըշտոկ:

13. Էշը իշուն խէշը կապիս նը,

եա՛ արոցը կառնու եա՛ բարոցը ,

14. Ուզուզան մէկ երիւր , չի տը-
ուողան իրկու իրիւր :

15. Աղին մէկէն ձը մը կ'ուզիմ ,
տոյ ա նը ֆոլնիս , չը տկյ ա նը :

16. Ըրկըթէ դռը փէտէ դռնը
զապոն (կարօտ) կ'ոնայ :

17. Մինէլիւր ձեռը ձէն չէ տոյ :

18. Սիւ օռը , ճիրմակ օռը ջըրին
իզիրը պէլու կ'ոնայ :

19. Քիմինը (մէկը) ջոյ չի կանոյ
գոտնոյ խուսիլոյ , քիմինն է կէչիւտ
չէ կանոյ գոտնոյ :

20. Հարըստնում տէյի ծըծկըւըսնը ,
աղբըտուլթանը թէզ կու գըտնոս :

21. Հովը կ'ածէ , հապօ կու գա-
գըճէ :

22. Կէչուտն իյթոս , հապօ չալվա-
րըդ հանէ :

23. Տէնիզը թողով՝ առուն խըղ-
զըւեցով :

24. Սիւը սէպիւնը չիրք էնէ ,
խեւը խըրոտը չիրք էնէ :

25. Տղէդ խլանի է , չի՞րք պիտ'է-
նիս ըզզոկը , տղէդ խեւ է՝ չի՞րք
պիտ'էնիս ըզզոկը :

26. Կիր (կոյր) գէլոն զըսմէթը
տըւող Ասրոծը զէնտ միզ (մեզի պէս)
աղբըտնուն ա կուտոյ :

27. Բիւրիւտ ձագոն բոնը Ասրոծ
կու չինէ :

28. Ղըսմէթ կոյ ըմա , ցոտկու է
կ'ուզէ :

29. Խեն ասոց՝ խըլանըն աւտոց :

30. Խեւը հարանքն է տարոծ նը ,
աս զէնտ միր տունը ըռընտ է , ա-
սիյ է :

31. Չու ցանըս նը չիս կանայ քա-
ղի :

32. Էչուէդ քոր կիմի պընդ չէ
էղի :

33. Խէղիւզը կի՛ր , թուփը մի
հարցնիր :

34. Ատուծմէ խիւք ուզէ , ու-
ղունկանը (անկողին) փիւլիւն (փիւլոն)
չէնը (չըլլար) :

35. Ասրոծ խիւք տոլն իքէն ,
զզըից (*) դռնը իտիվն է պէհի :

37. Իմ հիտը խուսողան պէշօրը
մէջը պէտք է՝ կամ փոստալը ու-
տուէն :

38. Դոն իմ ձեռոցը եօ՞ր պիտի
փախչիս . դդմոն ծոկը մոտնոս նա՛
կուգում կո գըտնում :

39. Հիւգ չունայ , զայղու չու-
նայ՝ էս բանիրը կու գըրէ :

40. Մորդ մարդոյ (**) հալէ ըչ
գըտէ , կէս գիշերը ի ժոմ կու ճովոյ :

Հաւաքեց

Ս. ԴԱԻԹԵԱՆ

ՀԱՍԿԱԳԱՂ

114. Ո՛չ մեր ու մերայնոց հասցեիք.—
Ամսօրեայ թերթ մը մեզ մեղադրած է
իբր «որգան» հռոմէական եկեղեցու եւ
պրոպագանդա ուղղակի Հռոմի կրօ-
նական պետէն եկածին , Այս ձրի են-
թադրութիւնը մեզի վերագրուած է Վի-
եննայի «Հանդէս Ամսօրեայ» ի ջերմ
պաշտպան ու մեր բանասիրական-լեզ-
ուաբանական տեսութեանց մէջ անոնց
համամիտ ըլլալնու համար : Ա՛յլ է գի-
տականօրէն միաբանութեան մը «դար-
պաս» ընել իրենց գրական ազգագուտ
ծառայութեանց համար , ա՛յլ է անոնց
կրօնական համոզմանց հաղորդ ու ար-
ձագանգ ըլլալ : Թո՛ղ որ Վիեննայի Մի-
թարեան Միաբանութիւնը տասը տարի-
ներէ ի վեր Հ. Տաշեանի , Հ. Գալէմ-
քեարեանի ու Հ. Մէնէվիշեանի հրապա-

(1) Նախդրի կրկնութեան մասին հիմա.
մեր «Աւ» երկըարբառի ուսումնասիրու-
թեան «Անկում»ը :

(2) Ձայնաբանական , քերականական
բնորոշ առանձնայատկութիւնները հիմա.
«Մարաշի գաւառաբարբառը» ԽՄԲ.

րակն երեւումէն ու գերահռչակ Այտը-
եանի Աբրայութենէն ի վեր, կրօնական
դաւանանքի խտիր չի գնել ու միայն
մատենագրական տեսութիւններն որ ա-
մէն անաչառ քննադատութիւնն իսկ կը
կարկամէ, կը ժողովրդականացնէ: Եր-
նէ՛կ թէ ընդդիմախօս Ամսօրեայ թերթն
«Հանգէս»ի, չըսենք մերինին, գէ՛թ կի-
սուն չափ նոր բան մը բերած ըլլար հայ
գրականութեան: Տե՛ս 115:

115. Քիչ մ'ուղղախոն ըլլանք. —
Արժ. Տէր հայր մը, Այտընէն, կրօնի
դասագրքի մ'առթիւ մեր յայտնած ան-
կախ կարծիքը շատ յոռետես ու չափա-
զանց կը գտնէ: Ըստ իր կարծիքին,
տղոց ձեռք տրուած կրօնի դասագրքի
մը նոր բարոյականի համաձայն պատ-
րաստուիլը պարզապէս անիրաւութիւն է:
Ձէ՛, Տէր պապա, մեր պահանջածը ման-
կավարժական սկզբունք մըն է. տղուն
սխալ բան սորվեցնելու չէ, տղուն
միտքը նախապաշարելու չէ, այլ ողջա-
միտ սկզբունքներով, վարդապետու-
թեամբ անպէս պատրաստելու է, մշա-
կելու է ուսանողի միտքն որ յառաջի-
կային տեսակ մը հրաաթափում չունե-
նայ ան: Ո՞վ կ'ըսէ, սիրելի Տէր պապա,
թէ բարոյականը նոյն է՝ անիկա ո՛չ սեռ
ունի եւ ո՛չ ժամանակ: Եւ ո՞վ կ'ըսէ թէ
կրօնէն բարոյականը անշատելը՝ կրօնի
ազդեցութիւնը չեզոքացնել, ժխտել ը-
սել է: «Բիւրակն» շատ լաւ ըմբռնած է
թէ ա՛յլ է կրօնքն եւ ա՛յլ է կրօնքի ա-
ւանդական կամ ծիսական մասը: Մենք
պէտք եղած տեղը պատշաճը գրած ենք:
Կը ցաւինք որ Արժ. Տէր հայրն ալ դեռ
նախապաշարունակէրէ գերծ չէ ու ուղի-
րական տէրպապաներէն միայն կ'որոշուի
իր քիչ շատ գրիչ շարժելով: Բիւրակնի
ուղղութիւնն ու բարոյականը ճանչնալն
ալ առաքելութիւն մըն է:

116. Թե արդարեւ գոհացո՞ւմ կուսանք
ամեն օր ընթերցողներու մտաւոր պէտքե-
րուն. — Հրանտ էփէնտի Ասատուր,
«Արեւելք» ի 3855 թուին մէջ այս
խնդիրը շօշափող, բայց խուսափողա-
կան կերպով հարց մը կը հրատարա-

կէ ու մատնանիչ կ'ընէ նախընթաց ու
ժամանակակից օրաթերթերու եւ հան-
դէսներու սարէն ձորէն յօդուածները:
Բայց զիտել կուտանք թէ մենք օրա-
գրողներս հրապարակաւ այդ կոչն ընելէ
առաջ, այն պահանջուած անկեղծ նկա-
րագիրով նախապէս տողորուած ըլլանք:
Մեր մէջ շատ քիչեր գրական սկզբունքի
մը համար կը գրեն, հետեւապէս ժողո-
վուրդի մտաւոր պէտքերուն չափով հա-
մապատասխանեն յաւէտ:

117. Մեր մրմռանք. — Դարպաս մըն
ալ Մրմռանի, այդ բոլորովին միսիփա-
կան մթնոլորտի մէջ անած, տողորուած
գրագէտին որ Հ. Արսէնը ու Կ. ի ու Թըլ-
կատենցին, Եզնիկն ու յետին աստիճան
գաւառաբարբառով գրուածք մը հաւա-
սարապէս կը կարգայ ու կը սիրէ անբա-
ցատրելի պաշտոցով, «Մաղիկ» ի մէջ
գրուածքներէն ալ աւելի շահաւէտ կը
գտնենք իր վերջի պատմագրական մշակ-
ուած նիւթերը: Մեծ իմաստասէրները,
բանաստեղծները մեր ընթերցող հասա-
րակութիւնը բարեբաղդաբար այսօր ի վի-
ճակի է իրենց բնագրին մէջ կարգալ.
հետեւապէս թողունք սա օտար էջերը
ու ամփոփուինք մենք մեր մէջ, այսինքն
զուտ տոհմիկ գրականութեան մը զար-
գացման նպաստենք, ո՛ր մէկս բանասի-
րական-լեզուաբանական ճիւղը, ո՛ր մէկս
անգիր դպրութիւնը եւ ո՛ր մէկս ալ մեր
արդի գրականութեան նախակարապետ-
ները երեւան հանենք: Թանկապին տե-
ղեկութիւններ էին զոր «Պալաթու եկե-
ղեցին ու թանգարանը» վերնագրով ըս-
տորագրած էր: Տակաւ Մրմռանն, ինչ-
պէս ուրիշներ ալ, պիտի գտն նո-
րերուն ետեւէն:

118. Տղածգանի ստուգաբանութեան շա-
րունակութիւնը. — Անդրէասեանի յօդ-
ուածին առթիւ մեր դիտողութիւնը տը-
պադրուած էր, երբ համակրելի Գազան-
ճեանէն նամակ մը ստացանք որ, անկախ
մեր գրուածքէն, մեզի համամիտ դանը-
ուելով՝ կը վերջացնէր այսպէս. «Այս առ-
տու այս նամակը գրած էի արդէն երբ
ցորեկը ստացայ նոր «Արեւելքներ» օրոնց

մէջ զարմանքով կարդացի Գ. Անդրէաս-
եանի բանասիրականը «տղածգան» բառի
ուղղագրութեան վրայ, ... Անդրէաս-
եանի տուած մեկնութիւնը այնքան բա-
նաւոր չեմ գտներ, ինչ ըսել է «տղա-
ցու»։ Ժողովուրդը ատանկ բառ չունի,
մանաւանդ տղացու երբեք չի կրնար նշա-
նակել տղայ բերող (կին), երբ համեմա-
տենք «ցու» ով անանցուած ուրիշ բա-
ռերու, ն. օր. հարսնցու, ապրցու, տի-
րացու եւնի հետ։

... Անդրէասեանի «ցնկնիլ կամ ցկնել»
ձեւն անհասկնալի է. «ձգնիլ» կամ
«ձնգնիլ» ձեւը կը մեկնուի չէ թէ «ձգել»
բայով, այլ ձագ բառով (իբր թէ ձգել =
ձագ — նիլ = ձագ ծնանիլ)։ արդէն այս
բառը կենդանիներու համար կը գործած-
ուի եւ ո՞չ ապաքէն կենդանիներու նու-
րածիններու ձագ անունը կուտայ ժողո-
վուրդը. միջադիր և ի աւելագրութեան
օրինակները չատ կան հայերէնի մէջ, զ.
օր. մենծ. կարմունջ, կանանչ եւնի։

ԽԹԲ.

ԱՋԳԱՅԻՆ

Ամենայն Հայոց Հայրապետը երկու
ամուսնալուծման խնդիր յղած էր Պատ-
րիարքարան, յանձնարարելով որ Կրօ-
նական Ժողովը քննութիւն կատարէ ու
եզրակացութիւնը հաղորդէ ի Ս. Էջմիա-
ծին։ Մնդրարկուները, երկուքն ալ այր,
իրենց կիներէն բաժնուելով՝ կրկին ա-
մուսնանալու հրաման կը խնդրեն ուղ-
ղակի Ն. Ս. Օծութենէն։

Կրօնական Ժողովը իր վերջնութիւն
նիստին մէջ հարկ եղած քննութիւնը
կատարելով որոշեց իր խորհրդակցու-
թեանց արդիւնքը մատուցանել Ս. Հայ-
րապետին։

— Առջին գանձանակները, որ հաս-
տատուած էին ի նպաստ Ազգ. Ս. Փրկի-
չեան Հիւանդանոցի, վերջին վեցամսէին
մէջ արտադրած են 14273 ղրշ։

Այս ստակը գոյացած է 670 գանձա-

նակներէն որոնք այլ եւ այլ անձերու
ընակարանին կամ վաճառատան մէջ զըր-
ուած էին։

Յուսալի է որ առաջիկային աւելի ար-
դիւնաւոր ըլլայ գանձանակի դրութիւնը,
և պատճառ մը չենք տեսներ որ նոյնը
չգործադրուի նաեւ գաւառներու մէջ։

— Խասգեղի Գալթաեան Ռեբանցիին
համար խնամակալութիւն մը կազմուած
է որուն անդամ ընտրուած են. Տիկին
Աննա Էսաեան, Տիկին Էլիզա Տ. Յա-
րութիւնեան և Տիկին Սօֆիկ Եաղըճեան։

Կովկասեան լուրեր. — Ախալքաղաք
գաւառին մէջ հայերէն ձեռագիր յիշա-
տակարաններ գտնուած են որ նոր լոյս
կը տեսնեն վրաց պատմութեան վերջին
շրջանին վրայ։

— Վլատիկովկասի հայ հասարակու-
թիւնը նոյն գաւառի կառավարչին յայ-
տարարէ թէ կը բաղձայ միայն տղոց
միադասեան ծխական վարժարան մը
(Տարրական նախակրթարան) բանալ,
ուր բացառապէս ընդունուին միայն Հայ-
կուսաւորչական աշակերտներ որոնց հա-
մար պատրաստ են 1500 բուբլի ծախքը
հոգալ։

— Տփղիսի Ս. Գէորգ (Մողնու) եկե-
ղեցուն մօտ, կրթական նոր կանոնա-
դրութեանց համեմատ, հայ ծխական-
եկեղեցական տարրական վարժարան մը
բացուել է 161 աշակերտներով. ուսուց-
չական խումբը լաւ տարրերէ կազմուած
է։ Նոր երկսեռ դպրոցներ պիտի բաց-
ուին Տփղիսի հայերուն համար, Ս. Նշան,
Նորաշէն, Շամբորեցոց, Ս. Էջմիածնե-
ցոց չորս եկեղեցիներու յարակից։

— Պ. Նիկողոս Ե. Իզմիրով պէտք ե-
ղած կարգադրութիւնն ըրեր է արժա-
նաւոր երկու սան պահելու համար մըշ-
տապէս, մին Գէորգեան հոգեւոր ձեռնա-
բանին մէջ, միւսն օրիորդաց գիմնազիո-
նի մը մէջ. որ դեռ պիտի որոշուի. (զի
կովկասի մէջ հիմա յատկապէս Հայերուն
սահմանուած օրիորդական գիմնազիոն
չկայ, կամ չէ մնացած)։ Այս կրթատէր
անձին Հայրապետական օրհնութեան
կոնդակ ղրկուած է։

— Սահակ քահանայ Մակարեանին հրաման տրուած է Պաքուի դատարաններուն մէջ երդմնեցուցիչ լինել եւ հիւանդանոց ու բանտերը այցելել :

Գաւառներուն մէջ

— Վանայ Առաջ. Տեղապահը խնդրած էր Պատրիարքարանէն որ Արմաշու Դրպրեվանքի սաներէն հինգ վարդապետ ղրկուին Վան՝ հովուական պաշտօնով : Կրօնական ժողովը նկատելով որ Վանայ վիճակի վանքերուն մէջ 40է աւելի անպաշտօն վանական վարդապետներ կան, որոնց մէջ բաւական ձեռնհաս եկեղեցականներ ալ չեն պակսիր, յարմար տեսաւ որ անոնցմէ կոչուին որոշուած պաշտօններու, քանի որ Դպրեվանքի վարդապետները արդէն թեմերու կամ Արմաշի վանքին մէջ մէյ մէկ պաշտօնի կոչուած են :

— Կոկիսոնի 5 գիւղերէն Պատրիարքարան հասած հանրագրութիւն մը կը հաղորդէ մեզ թէ հոն առանց քահանայի մնացած են եւ իրենց ննջեցեալներ եւ կենդանիներ հողուոր մատակարարութենէ եւ մխիթարութենէ խսպառ զըրկուած են, եւ լատին եւ հայ-հռոմէական վարդապետներն եւ բողոքական պատուելին բաց ասպարէզ գտած են գործելու :

— Տիարպէքիւրէ կը գրուի Պատրիարքարան թէ Մշոյ Ս. Յովհաննու Վանքին մէջ գտնուած են բարեյիշատակ Սուլթան Մահմուտ Կայսեր այն երկու հրովարտակներն որք տրուած էին Տիարպէքիւրի Ս. Մակարայեցոյ Վանքին նախկին վանահայրերէն Տ. Թադէոս Եպիսկոպոսի օրով, (երբ այդ Վանքն ենթարկուած կը գտնուէր Ս. Յովհաննու Վանքին), հրովարտակներ օրով Մակարայեցոյ Վանքին հայոց սեփականութիւնն ըլլալը կը հաստատուի, եւ Ասորիներուն պահանջումը դրապէս կը հերքուի : Տիարպէքիւրի Առաջ. Տեղապահ Տ. Եղեկիէլ վարդապետ Առաջնորդարանին արձանագրութիւններէն քաղելով, 70-80 տարի առաջուան Կայսերական այն երկու փէրմաններուն Ս. Յովհաննու Վանքին մէջ գտնուելը ծա-

նուցած էր, եւ այս անգամ այն հրովարտակներէն պէտք եղած հատուածները, Մշոյ Վսեմ. Կառավարիչ փաշային պաշտօնագրին հետ մէկտեղ, Մշոյ առաջնորդարանէն Տիարպէքիւր ղրկուած են :

— Էնկիւրիի Առաջն. Տեղապահ Տ. Տաճատ վարդապետ՝ տեղւոյն ազգայիններուն փափաքին համաձայն՝ առաջնորդի ընտրութեան հրահանգ խնդրած է Պատրիարքարանէ :

— Արաբկերի Առաջն. Տեղապահ Տ. Մուշեղ Ծ. Վարդապետ՝ որ Ակնայ Ժողովները կազմած ու Արաբկեր վերադարձած է, իր կողմէ Ակնայ Առաջն. Փոխանորդ կարգած է Մաշկերաի Տ. Գրիգոր քահանան իւր խնդակցինք այս ընտրութեան :

[Պատրիարքարանի մէջ]

— Ս. Պատրիարք Հայրն ուրբաթ օր իր ընտրութեան Գ. տարեդարձին առթիւ շնորհաւորութիւններ ընդունեց, Գաւառներէն ալ հեռագրեր եկան շնորհաւորութեան :

— Խառն Ժողովը ուրբաթ օրը գումարուեցաւ նախագահութեամբ Ս. Պատրիարք Հօր :

Քաղաքական Ժողովը իր նախորդ նիստին մէջ, յայտարարելով որ իր պաշտօնավարութեան չըջանը աւարտած է, խնդրած էր Ս. Պատրիարքէն՝ նոր ընտրութեան համար պէտք եղածը տնօրինել, եւ Ն. Սրբազնութիւն խնդիրը վերապահած էր Խառն Ժողովին նկատաւման : Կրօնական Ժողովը ալ համամիտ գտնուեցաւ Քաղ. Ժողովին յայտարարութեան, եւ Ս. Պատրիարք Հօր տեսութեանց վրայ Խառն Ժողովը նկատողութեան առնելով Վարչական Ժողովի պաշտօնավարութեան պայմանաժամի մասին օրինաց տրամադրութիւնը, խընդրեց Ս. Նախագահէն որ պէտք եղած ձեւակերպութիւններն ի գործ դնէ օրէնքին սահմանած ժամանակի մը մէջ, վարչական Ժողովներուն ընտրութիւնը կատարելու համար :

Ուսումն. Խորհուրդը ուրբաթ օրուան նստին մէջ օրոշեց. Հրաւիրել մայ-

րաքաղաքիս Ազգ. վարժարաններու վարիչ մարմինները որ, ըստ կազմ. կանոնագրի, ասկէ ետք իրենց վարժարաններուն տեսուչ ընտրելու համար Ուսումն. Խորհրդի վէճոյին դիմեն:

Հապա գաւառները. անոնք ինչպէս պիտի ընեն: Չարժեք քիչ մ'ալ գաւառ. դպրոցներով զբաղիլ: Որչափ գիտենք, Ուսումն. Խորհուրդը գաւառներու մէջ իր ունեցած բարոյական ազդեցութիւնը չ'արժեցնէր: Միակ գործը զոր ունի գաւառներու հետ կրթականի վերաբերող կարօտ տեղերէ դասագրքի համար եղած դիմումներն են:

Կտակներ. — Գարակէօզեան կտակ էր թէ կտտակ. այդ չէ գիտնալու բանը, սերմայե մըն էր այն հայաթերթերու համար, եւ 20,000 ոսկիի նուէր մը ամօթապարտ ըրած է այսօր ամէն չարադէտները, միայն թէ մաղթելի է որ այս նուէրը Շահնազար Նուպար կտակին նման վերջ չունենայ. իսկ Իգմիրի Կոստանդեան կտակին համար, որ եղաւ ի նպաստ Յոյն հաստատութեան մը, զարմանալու պէտք չկայ, քանի որ սա առածին ճշմարտութիւնը կայ ու կայ. «Մարդը Հայ պէտք է ըլլայ որ իր Ազգը քիչ սիրէ, Հայը մարդ պէտք է ըլլայ որ իր Ազգը շատ սիրէ»: Լոյս

— Դուրեան, Իւթիւճեան եւ Յակոբ Աշոտ վարդապետներուն հետ, եպիսկոպոս ձեռնադրուած է, Յովհաննէս վարդապետ Շիրակունի, Ս. Հայրապետ եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան պահուն, համառօտ քարոզով մը ունկնդիրներուն ծանօթացուցած է ընծայացուներն ըսելով:

«Դուք արդէն կը ճանաչէք Տ. Յովհաննէս վարդապետ Շիրակունցուն, որ ես հեռապրով կանչեցի, անոր արժանիքը գնահատելով եպիսկոպոս եմ ձեռնադրում:

«Յակոբ վարդապետ Առօսեանը, որ Եղիպտոսի փոխանորդն է, եկել է Միւսոն տանելու: Թաղական Խորհուրդը խնդրել էր շնորհ մը անել: Ես ալ եպիսկոպոս եմ ձեռնադրում:

«Տ. Գեորգ վարդապետ Իւթիւճեանը մեր յայտնի վարդապետներէն մէկն է: Եղել է երկու անգամ Պատրիարքական փոխանորդ եւ Կարնոյ, Եղիպտոսի Առաջնորդ. Ազգային ղանազան պաշտօններ վարած է: Գնահատելով նրա արժանիքն, եւ լսելով որ Մարտիրոս կը գրանուի, ես ինքս հեռագրեցի, բերել տուեցի, որ անոր եպիսկոպոսացնեմ, քանի որ լաւ կը ճանաչեմ Տ. Գեորգ վարդապետը:

«Հա', աս ալ մեր գիտնական եղի՞սէ վարդապետ Դուրեանն է, Արմաշի Վանքի վանահայր եւ տեսուչ Դպրեմանքի: Տ. Եղիշէն յայտնի բանաստեղծ Դուրեանի եղբայրն է: Ինքը ո'չ Եւրոպա գացած է, ո'չ մի տեղ: Իւր բնական հանճարով, խելքով, ինքնակրթութեամբ, մի քանի լեզուներ սովորել է: Եւ այսօր ո'չ թէ Հայերուս մէջ, այլ օտարներու մէջ էլ գիտնական է հրատարակուած: Որովհետեւ արժանի է, թէ՛ Պատրիարքը եւ թէ ես՝ կը փափաքէինք որ սա գիտնականն եպիսկոպոս լինի, ինչպէս բոլոր ազգայինք խնդրել են մեզ եւ Պատրիարքին, եւ իւր Տ. Եղիշէ վարդապետին: Հա':»

Յետոյ խօսքն ուղղելով ձեռնադրուողներուն, առաջնորդական բարեօք եւ երկիւղած պաշտօնավարութեան խրատ մը տուած եւ ըսած է. — «Հա', եպիսկոպոս էր լինում, երբ աղքատ մը գալիս է չասէք. «Հա', առաջնորդը տունը չէ, առաջնորդը քնած է, առաջնորդը գործ չունի, առաջնորդը աս տեղ չէ, առաջնորդը մարդ չ'ընդունիր»:

Նուրեան՝ Կեփեսին կը վերստանան Թաղ Խորհրդի անդամակցութիւնը. — Բերա ալ ունեցաւ քուէով ընտրուած Թաղ. Խորհուրդ մը որու անդամներէն Նուրեան է՝. ստուար քուէով ընտրութիւնը յատկանշական է: Բերա, ինչպէս «յանցելումն» նոյնպէս հիմայ ալ մեծապէս պիտի օգտուի Նուրեան է՝. վարչական երկարամեայ փորձառութենէն, օրէնսդրութենէն, անձնական հեղինակութենէն ու ծանօթ գործունէութենէն: Ոչնուազ

նշանակելի է նաեւ միւս Պատ. անդամներու ընտրութիւնը Բերայի համար, որ ժամանակէ մ'ի վեր աղքեցիկ Թաղ. Խորհրդի պէտքը կ'զգար :

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ֆաշոնայի խնդիրն ու Անգլիոյ սպանազինութիւններ. — Վիեննայի մամուլն ալ զարմանք կը յայտնէ որ Ֆաշոնայի խնդրի կարգադրումէն ետքն ալ անգլ. սպանազինութիւնները կը շարունակուին ամէն ծովերու մէջ ու ամէն եղերքներու վրայ : Անգլիա ընդհանրապէս կարծուածէն շատ աւելի մտահոգ կը դիտէ քաղաքական հորիզոնն եւ ծանր վշտանքներ կը նշմարէ եւրոպական խաղաղութեան : Ա՛լ հասկցուած է որ միայն Ֆրանսայի դէմ պատերազմի մը չի պատրաստուիր Անգլիա :

— Լորտ Սալըզպըրի իր արտասանած ճառին մէջ աշխրհութեան հարկը շեշտեց : «Կրնայ ըլլալ, յարեց, որ առաջին ազդարարութիւնն ընդունելէ հազիւ 2 ամիս ետքը մեր գոյութեան սպառնացող պատերազմի մը բռնուինք : Մեր ամբողջ գոյութիւնը, մեր բարգաւաճումը, մեր միլիոնաւոր հպատակներու կեանքը կախում ունին յարձակման մը դէմ՝ մեր ծովեզերքները պաշտպանելու մեր կարողութիւնէն : Այս ալ կախում ունի մեր նաւային ոյժերը շուտով հաւաքելու դիւրութենէն : Պէտք է յարատեւ նաւային ու ծովային զգուշութիւններ ձեռք առնենք » :

— Աշխարհի ամէնէն մեծ, ամէնէն հզօր « Ծորմիտապլ » (ահեղ) զրահաւորի ծով իջուցումը Բորտսմաուտի առջեւ : Անունին պէս ահեղ գործի մըն է քանդիչ, կործանիչ ու լուծիչ օրուան խնդիրներու : Նոր զրահաւորը 15,000 ձիու ոյժ, այնքան ալ տակառաջափ ունի, եւ 18 հանգոյց արագութիւն : Անգլիացիներն այս կարգի քանի մը հսկաներ ալ պիտի աւելցնեն իրենց արդէն հսկայ նաւային ուժին վրայ :

Ծայրայեղներու դիմ. — Ասոնց դէմ գումարելի դեպքանախորհրդի գլխաւոր հինգ կէտերն ընդունուած են պետութեանց կողմէ : Միայն խնդիր է յանցաւորները յանձնելու կէտը :

Զինակաճ խնդիր. — « Սթանտարտ » դիտել կուտայ թէ Անգլիա չի կրնար թող տալ որ Զինու ինկած կայսրութիւնն անցնի եւրոպական միակ տէրութեան մը ձեռք : Անգլիոյ հաճելի պիտի ըլլայ որ Մ. Նահանգներն ալ իրեն գործակցին Ծայրայեղին Արեւելքի քաղաքակոնութեան մէջ :

— Կ'ըսուի թէ ռուսական դեսպանատունը կ'ամրացուի պաշտպանութեան համար բերուած զօրքերու հրամանատարի կողմէ :

— Կայսրուհին ծայրաստիճան կասկածանքով կը նայի Լորտ Չայլս Պէրէսֆօրտի, իբր այն թէ անգլիացի լորտը տարագրեալ Քանկ-Եու-Վայ նախարարին ու կայսրուհոյն հակառակորդներուն այցելած ըլլայ, որոնք կառավարական փոփոխում մը կը մտաբերեն :

— Դեղին գետը յորդած է Զի-Նան-Ֆուի մօտ : Զուրի տակ թաղուեցան 2 հազար մղոն գետիններ : Հարիւրաւոր զիւղեր ջնջուեցան : Մէկ միլիոն ժողովուրդ սաստիկ նեղութեան մէջ ու հունձքերը փճացած են : Սովը մօտալուտ :

— Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարարութիւնը կ'աշխատի Կասպից ծովու պարսկական ափերը ձկնորսութեան իրաւունք ձեռք բերել ռուսահպատակներու համար : Մինչեւ այսօր այդ նախարարութեան գործակալներու միջնորդութեան համաձայն, Պարսից կառավարութիւնն ոչ-թանկ գնով ձկնորսութեան արտօնութիւնը չնորհած է Աստրախանցի հայ վաճառական Պ. Լիանօզեանին, որ իբրեւ մենավաճառ թոյլ չի տար ռուսահպատակներուն ձուկ որսալ :

— Կուբանի չրջանի (Սեւ ծովի եզերք՝ Սոխում) տեղական կառավարութիւնը հարկ եղած տեղը միջնորդած է, որպէս զի Արմաւիր գիւղը քաղաքի վերածուի : Արմաւիր, ուր բնակչաց մեծ

մասը չէր քէզախօս հայեր են, վաճառականութեան տեսակէտէ նշանաւոր դեր կը կատարէ հիւսիսային Կովկասի մէջ:

Տրէյֆիւսի խնդիրը. — Դատականախարարութիւնը նկատելով որ Տրէյֆիւս Բարիզէն շատ հեռու կը գտնուի, որով հազորդակցութիւնները բաւական չըթուար պիտի ըլլան, կը խորհի եղեր Տրէյֆիւսը Բարիզ ընդէլ տալու հաւանականութեան վրայ:

Մեծ յաւելում Ֆրանս. Ըաւաճումի. — Թայմզ Ժամանակի նշան մը կը համարի որ Ֆրանսացիք կը խորհին մէկ միլիոն Ֆր. յատկայնել նոր զրահաւորներու են. շինութեան, Նոյն իսկ Անգղիա մէկ անգամէն այսքան ծախք ըրած չէր իր նաւային ութին յաւելման համար: Այս մէկ միլիոնի ծախքը մասամբ գոցելու համար, ֆրանսական Ռանդին տոկոսն 2 $\frac{1}{2}$ 0/0 պիտի զեղչուի եղեր:

Գերման կայսրն ու կայսրուհին կրեւտական ջուրերն հասնելուն՝ Հանիայի մէջ ընդհանուր հետաքրքրութիւն յառաջ եկեր է, բայց Ն. Վեհափառութիւնը Սուտայի ծովածոցը գացեր են միայն, իրենց համար հոն գտնուող թղթատարական պայուսակն ու հեռագիրներն առնելու: Հոնէն ձուլլըն Սուտայէ տասն մը զոն հեռի կեցեր է, եւ երբ Հէրդա յաժաւորակն հեռագիրներն առնելով՝ կայսերական զբօսանաւին միացաւ, այս վերջինն անմիջապէս ճամբայ ելաւ:

Լոռս Քիչնէրի փառքը. — Օմտուրմանի ախոյեանը Դեկտ. 2ին Քարտիֆ պիտի երթայ՝ այդ քաղաքին Քաղաքացիութեան տիտղոսն ընդունելու (Հոն ալ անշուշտ հացկերով պիտի ըլլայ եւ Սուտանի խնդիրը պիտի ծեծուի): Քարտիֆի քաղաքապետն այս առթիւ բազմաթիւ Լորտեր, Խորհրդարանի անդամներ պիտի հրաւիրէ, նաեւ զանազան հանրային ընկերութեանց ներկայացուցիչներ:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բ. Դուռը, ուսումնասիրելէ ետքը Անատոլուի նահանգաց ընդհ. քննիչ Շաքիր փաշայի եւ Դոսովայի կուսակալ Հաֆըզ փաշայի տեղեկագիրները, վարչական բարենորոգումներու համար, Շաքիր փաշայի զրկեց ցուցակ մը որ իբրեւ հիմ պիտի ծառայէ՝ բարենորոգումներու մասին գաւառային իշխանութիւններէն պահանջուելիք տեղեկութիւններուն: Այդ ցուցակներուն համաձայն հարկ եղած տեղեկութիւնները ստանալէ ետքը, կառավարական գանազան պաշտօնատուններ պիտի վերսկսին ուսումնասիրել առաջարկուած միջոցները, գաւառային իշխանութիւններու կողմէ տրուած տեղեկութիւններուն հետ բաղդատելով:

Քրիստոնեաներու կտակները. — Պետական Խորհուրդը կարեւոր որոշումներ տուաւ Քրիստոնեաներու կտակներու վերաբերեալ խնդիրներու մասին: Ըստ հին Կայսերական հրովարտակներու օրինաւոր նկատեց այն կտակներն որոնք յօրինուած են կտակարարին ողջութեան վկաներու առջեւ, եւ հաստատուած են Առաջնորդներու կողմէ եւ Պոլսոյ Պատրիարքներու կողմէ: Եթէ Հայոց մէջ այնպիսի պայմաններով կտակ մ'եղած ըլլայ, ընդունելի է: Եթէ վէճ ծագի ժառանգորդներու կողմէ, Շէրին կը քննէ խնդիրը, բայց Շէրին առջեւ ալ վաւերական է Հայու մը կտակը զոր նա ողջութեանը ըրած է վկաններու առջեւ ու հաստատել տուած է Ազգ. Իշխանութեան:

— Նախարարաց Խորհրդին կիրակի օրուան նստին ներկայ գտնուեցան նաեւ նախկին նախարարներ ու բարձրաստիճան պաշտօնատարներ:

ԹՂԹԻՆ ՄԷԿ ԿՈՂՄԸ

Բիւրակնի թղթակիցներէն կը խնդրուի որ հրատարակութեան սահմանուած գըրութիւնները թղթին միայն մէկ երեսին վրայ գրեն:

ԽԸՌԼԱԳԵԱՆ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐԸ

Պատգովական. — Սալիսէի աստիճան տրուեցաւ Մարաշի զինուորական պետ-
քերու հայթայթիչ Աւետիս Էֆ. Խըռլազ-
եանին եւ Դ. Կարգի Օսմանիյէ պատ-
ուանշան տրուեցաւ Խըռլազեան Յակոբ
Էֆէնտիին :

Բերկրութեամբ կ'արձանագրենք Խըռ-
լազեան Էֆէնտիներու շնորհուած աստի-
ճանները, վասն զի մօտէն եւ անձամբ
տեսանք թէ Մարաշի մէջ իրաւամբ կը
վայելեն եղական զիրք մը՝ որքան ա-
ռեւտրական լայն շրջանակի մը մէջ,
նոյնքան ալ բարեգործական ու մարդա-
սիրական տեսակէտներով :

Վեհ. Սուլթանին այս բարձր գնահա-
տումն ու վարձատրութիւնը զեղեցիկ
առիթ մը կ'ընծայէ Բիւրակցի Տնօրէնին՝
քաղցր պարտականութիւն մը կատարե-
լու՝ իր շնորհաւորութեանց հետ Խըռ-
լազեան հարազատներուն հրապարակաւ
շնորհակալութիւն յայտնելու այն աջակ-
ցութեան համար զոր իրեն ընծայեցին
Մարաշ գտնուած ատենը եւ ամէն կեր-
պով զիւրացուցին իր գործը :

Պուկարիոյ իշխանապետութեան
կողմէ երաւխաւորուած

Եւ

Սօֆիայի Քաղաքապետութեան կողմէ
կազմակերպուած

Մեծ ՎիճակԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Որ պիտի կատարուի յառաջիկայ
Դեկտեմբեր 1 ին

Հրապարակ հանուած է միայն 50,000
տոմսակ, որոնց 25,000ը պիտի շահին :

Ամենամեծ պարգեւ՝ 5 միլիոն ֆր.

Միւս կարեւոր պարգեւներն են 300
հազարէն մինչեւ 144 ֆրանք :

Ամբողջ մէկ տոմսակի դինն է 10 ֆր.
կէս » » 5 »

1/4 » » 2 1/2 »

Դիմել Օֆէնշթատ Եղբարց, Սօֆիա,
5-1

ԱԶԴ. Տոքթ. Տաղաւարեանի երկե-
րուն պէտք ունեցողները դիմելու են
Դաւթեան Գործակալութեան (Գաղաս-
ֆեր խան, Պահնե-գաբու) :

1. Առնին Առողջապահութիւն, պատ-
կերազարդ եւ լիակատար դործ : Դին՝
դահ. արծ. 25 :

2. Մանրեաբանութիւն, զին 10 :

3. L'univers et sa formation 10 :

4. Ծագումն հայ տառից — 10

Մեծագոյն զեղչը հոս կը տրուի :

Բ Ո Վ Ն Դ Ո Կ Ո Ւ Թ Ի Ն

Յայտարարութիւն Վերականգնի Բ շրք-
անի առ քիւ : ՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Լեզուարտնական

Հետազօտութիւններ Հայերէնի բազմ. համաձայ.

նութեան վրայ Ա. ՄԷՅՅԷ

Խիանի գաւառաբարբառը Մ. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Բանաստեղծական ***

Անուշ հովիկ ***

Շրջան արտիս ՌԳԵՊԱՐՏ

Ազգագրական

Թոնրի շուրջը Մ. Յ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ժողովրդ. բանակիւսութիւն

Տեմիր դեւին հեքեթը Գ. ՏԷՎԷՃԵԱՆ

Հայ աշուղներ Տ. Վ. ՊԱԼԵԱՆ

Առածներ եւայլն Ունիոյ գաւառաբարբառով

Սիրերգ եւայլն Ս. ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Գաւառացի կնկան մ'իր Էրկան գրած համակը

Բնկերական

Կեանքի պտուղը Է ՍԲԷՌՕ

Մանկավարժական

Դաստիարակներու մեղքիտ. Ա. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Պատասխանիկ մը Ն. ՏԻԶԷՆՃԵԱՆ

Դրական

Ֆանին ու ես Ի. ՈՐԲԵՐԵԱՆ

Հասկալաղ

Ո'չ մեր ու մերայնոց հասցէին. — Քիչ մ'ուշ

զախո՛հ ըլլանք. — Թէ արդարեւ գոհացնում կու-

տանք ամէն օր բնթերցողներու մտաւոր պէտքե-

րուն. — Մեր Միմեանը. — Տղամեղանի ստու-

գաբանութեան շարունակութիւնը, ԽՄԲ.

Լարեր

Աղբ., Բաղ., Կերքին ու Զանազան :

Արտօնատէր. — Հ. Ս. Խ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

Տպագրութիւն, ՆՇԱՆ Կ. ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ